

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Dramatická výchova

Bakalárska práca

Využitie drobných útvarov ľudovej slovesnosti v dramatickej výchove

Mgr. Martina Justusová

Vedoucí práce: MgA. Mgr. Gabriela Zelená Sittová

Oponent práce: prof. Eva Machková

Datum obhajoby: 01. 09. 2020 – 09. 09. 2020

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2020

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Drama in Education – Bachelor Programme

BACHELOR THESIS

**The usage of the small formations of the folk literature in education in
drama**

Mgr. Martina Justusová

Supervisor: MgA. Mgr. Gabriela Zelená Sittová

Opponent: prof. Eva Machková

Date of Apology: 01. 09. 2020 – 09. 09. 2020

Academic Degree: BcA.

Prague, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Využitie drobných útvarov ľudovej slovesnosti v dramatickej výchove

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Výstupom tejto bakalárskej práce je osem dramatických lekcií so skupinou detí od 8 – 11 rokov. Témou sú drobné útvary ľudovej slovesnosti – ako slovenského, tak českého pôvodu. V lekciách sa pracuje so slovom, jeho významom a demonštruje sa to, že ľudová slovesnosť sa dá moderne využiť pri súčasnej tvorivosti a hre. Práca ponúka náhľad do teórie, ako tiež výber významných osobností a publikácií, zaoberajúcich sa ľudovou slovesnosťou. Na záver popisuje jednotlivé lekcie a reflektuje ich.

Kľúčové slová: dramatická výchova, práca so slovom, ľudová slovesnosť, drobné žánre ľudovej slovesnosti

Abstract

The output of this bachelor thesis contains eight drama lessons with the group of children from 8 years to 11 years. The topic includes small formations of folk literature – from Slovakia and also from the Czech Republic. During the lessons, we have actively worked with a vocable and its meaning and we have demonstrated that the folk literature can be used also in a modern way together with the creativeness and the game. This thesis offers the theory and the selection of the important personages and publications which are dealing with folk literature. In the end there are described separate lessons which are also reflected.

Key words: education in drama, work with a vocable, folk literature, small formations of folk literature

PodĎakovanie

Veľká vĎaka patrí mojej školiteľke MgA. Mgr. Gabriele Zelenej Sittovej, za usmerňovanie a pomoc pri písaní tejto bakalárskej práce. Ďalej, by som sa chcela poĎakovať Tomášovi Mohapl Doležalovi, že mi v roku 2018 prenechal krúžok *Dramák* vo voľnočasovom centre *Labyrint* v Brne a za jeho podporu pri hodinách. Moja úprimná vĎaka patrí aj Mgr. Blanke Blesákovej, ktorá ma viedla ako žiačku a neskôr ako kolegyňu na Základnej umeleckej škole v Trnave a mojím prvým žiakom z tejto umeleckej školy. Zažila som s nimi tie najkrajšie roky vyučovania na literárno-dramatickom odbore, ktoré ma priviedli na štúdium do Prahy.

Ďakujem svojmu priateľovi, bez ktorého pomoci a neskutočnej opore, by som túto bakalársku prácu nedokončila a ktorý ma podporoval počas celého trvania môjho štúdia. Rovnako Ďakujem celej mojej rodine a priateľom za ich lásku a pomoc.

ÚVOD	1
1. ĽUDOVÁ SLOVESNOSŤ A JEJ ZNAKY	3
1.1. LITERATÚRA K ČESKEJ A SLOVENSKEJ ĽUDOVEJ SLOVESNOSTI.....	6
1.2. KRÁTKE ŽÁNRE ĽUDOVEJ SLOVESNOSTI.....	10
2. MOJA CIEĽOVÁ SKUPINA	13
2.1. CHARAKTERISTIKA DETÍ Z VÝVOJOVÉHO HĽADISKA.....	13
2.2. CHARAKTERISTIKA SKUPINY.....	15
3. VYUŽITÉ METÓDY DRAMATICKEJ VÝCHOVY	18
4. MOJA PRAX V SVČ LABYRINT, TÉMA A POSTUP PRÁCE	20
4.1. PÔSOBENIE V SVČ LABYRINT.....	20
4.2. CIELE PRÁCE A TEMATICKÉ VÝCHODISKO.....	22
4.3. POSTUP PRÁCE A LEKCIE	24
5. OSEM LEKCIÍ S ĽUDOVOU SLOVESNOSŤOU	27
5.1. LEKCIA I.	27
5.2. LEKCIA II.	30
5.3. LEKCIA III.	33
5.4. LEKCIA IV.....	36
5.5. LEKCIA V.....	41
5.6. LEKCIA VI.....	44
5.7. LEKCIA VII.....	47
5.8. NEUSKUTOČNENÁ HODINA.....	49
6. REFLEXIA	51
7. ZÁVER	54
8. PRÍLOHY	59
8.1. PRÍSLOVIA Z LEKCIE I.	59
8.2. PRÍSLOVIA Z LEKCIE II.	60
8.3. VYMYSLENÉ PRÍSLOVIA Z LEKCIE II.	61
8.4. OBRÁZKY Z LEKCIE IV.	64
8.5. VYMYSLENÉ HÁDANKY Z LEKCIE VII.	65

Úvod

Každý národ má svoje jedinečné ľudové tradície, vlastnú kultúru a minulosť. Tieto hodnoty skúma, stráži si ich a pracuje s nimi. Sú jeho neoddeliteľnou súčasťou a podieľali sa na formovaní spoločnosti a jej života. Časťou ľudovej kultúry je aj ľudová slovesnosť spolu so všetkými jej útvarmi. Tá mala svoje špecifiká a dedila sa z generácie na generáciu. Každá krajina má svoju vlastnú ľudovú slovesnosť s mnohými variáciami, ktoré sa špecificky vyvíjali v jednotlivých regiónoch a vytvárali tu osobité variácie a rôzne formy. Ľudová slovesnosť bola ovplyvnená nárečím, oblasťou a dobou, v ktorej vznikala.

Vo svojej bakalárskej práci približujem využívanie krátkych útvarov ľudovej slovesnosti pri práci so skupinou mladšieho školského veku. Používam rovnako slovenské aj české útvary, keďže pracujem so skupinou českých detí, ktoré ale vyučujem v slovenčine. Výstupom práce je sedem lekcií, ktoré som s deťmi absolvovala počas školského roka 2019 – 2020 a pri ktorých uplatňujem metódy dramatickej výchovy a jedna nezrealizovaná lekcija, z dôvodu uzavretia škôl z nariadenia vlády Českej republiky. Cieľom mojej bakalárskej práce je poukázať na proces oboznamovania detí s týmito útvarmi, zdokumentovanie práce so slovom, upozornenie na možnosť objavovania slovesnej kultúry oboch krajín aj takouto formou a preukázanie skutočnosti, že ľudová slovesnosť nie je vôbec vecou zastaranou. Je možné s ňou pracovať a jej prostredníctvom rozvíjať u detí dramatické, sociálne alebo osobnostné schopnosti. Zakomponovať ich do tvarov, hrať sa so slovom a jeho významom a na základe krátkych útvarov ľudovej slovesnosti vytvárať aj moderné variácie a tieto tvary si vedieť definovať.

Pri písaní práce som pracovala ako so slovenskou, tak aj s českou literatúrou. Citovanú, českú literatúru, či autorov, ktorých preklad vyšiel v českom jazyku, prekladám ja sama a píšem ju v slovenčine.

Celá práca by sa mohla rozdeliť na dva väčšie celky, a to na teoretickú a praktickú časť. Teoretická časť obsahuje štyri kapitoly a ich podkapitoly. V prvej kapitole sa zaoberám ľudovou slovesnosťou a jej znakmi. Definujem tento pojem ako aj jeho základné prvky. Zaoberám sa tiež slovom a jeho oralitou, čo umožňuje lepšie pochopiť, ako sa ľudová slovesnosť mohla prenášať ústnym podaním. V podkapitole uvádzam a rozdeľujem odbornú literatúru (českú i slovenskú), s ktorou som pracovala. V dejinnom priereze uvádzam najstaršie pramene k ľudovej slovesnosti a aj jej významných zberateľov.

V druhej kapitole definujem jednotlivé žánre ľudovej slovesnosti, pričom bližšie špecifikujem najmä jej drobné žánre, s ktorými som pracovala. Tretia kapitola definuje metódy dramatickej výchovy, ktoré som pri práci využívala.

Nasledujúca kapitola má dve podkapitoly. V tejto časti charakterizujem skupinu detí z hľadiska veku a vývojovej psychológie, čo je dôležité na bližšie pochopenie potrieb dieťaťa. Rovnako v kapitole charakterizujem jednotlivé deti vo svojej skupine. Uvádzam ako skupina vznikla a formovala sa, i to, ako dlho s ňou pracujem.

Od piatej kapitoly sa začína praktická časť mojej záverečnej práce. V tejto časti opisujem svoje pôsobenie v stredisku voľného času *Lužánky* – tu na pracovisku *Labyrint* pôsobím už druhý rok a pracujem so skupinou detí. Rozoberám tu ciele tejto práce a jej tematické východiská. Prinášam prehľad svojej práce naprieč celým školským rokom, ktorý bol výrazne ovplyvnený pandémiou COVID -19. V piatej kapitole už uvádzam detailne rozpísané jednotlivé realizované lekcie a jednu nerealizovanú.

V závere bakalárskej práce sa nachádza jej sumárne zhodnotenie, zoznam použitej odbornej literatúry a zaradené prílohy.

1. Ľudová slovesnosť a jej znaky

Slovesná kultúra, či už slovenského alebo českého národa, sa skladá z ľudovej a ústnej slovesnosti, písomníctva a literatúry. Každý z týchto prúdov sa vyskytoval v inom sociálnom prostredí, mal iných nositeľov a rovnako inak sa aj šírila.

Ľudová slovesnosť, je súčasťou folklóru (z anglického jazyka *folk* – ľudia, ľudové a *lore* – učenie, tradícia). Tento termín označuje ľudovú kultúru, ktorá má svoje tradície a predstavuje rôzne formy komunikácie medzi ľuďmi od vzniku spoločného usporiadania.¹ „Folklór je súčasťou identity národov a národnostných menšín, má výrazné etnické znaky a v súčasnosti sa považuje za hodnotnú časť nehmotného kultúrneho dedičstva.“² Náuka o ľudovej umeleckej tvorbe sa nazýva „folkloristika“.³ Ako píše Bohuslav Beneš vo svojom diele *Česká lidová slovesnost*, folklór je súbor historicky vzniknutých slovesných, hudobných, vokálnych, tanečných a divadelných prejavov, žánrov a komunikačných procesov, ktoré tvoria dlhodobu pretrvávajúcu otvorenú štruktúru stereotypov v rámci daného typu ľudovej tradičnej kultúry, v ktorej vznikali.⁴ Takto tomu bolo v Čechách aj na Slovensku.

V každej etape vývinu ľudovej kultúry sa menil jej obsah i formy, čo sa týkalo aj ústnej slovesnosti ako jej významnej súčasti – menilo sa jej miesto a funkcia v kultúrnom a spoločenskom živote jednotlivých národov.⁵ Rovnako sa menili aj osobitosti folklórnej tvorby, ktoré treba hľadať predovšetkým v osobitostiach samotného tvorivého procesu.⁶

V dôsledku kolektívneho akceptovania diela, neexistovalo právo jednotlivca na tento nehmotný majetok. Definovala sa tu osoba ľudového rozprávača. Ten fungoval ako nositeľ a prenášač ľudového poznania.

¹ HLEBOVÁ, Bibiána. *Žánre detskej literatúry v čítaní s porozumením*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006, s. 14, [cit. 2019-11-06] Dostupný z WWW < <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Hlebova1/subor/2.pdf> >

² VEREŠOVÁ - Jana, JURÁKOVÁ, Beata. *Ľudové zvyky, tradície a remeslá vo výchove mimo vyučovania*. Metodicko - pedagogické centrum, Bratislava, 2014, s. 5, [cit. 2019-11-06] Dostupný z WWW < https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/j_veresova_b_jurakova_ludove_zvyky_tradicie_a_remesla vo_vyc_h_mimo_vyuc.pdf >

³ Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. s. 407, (kolektív autorov: V. Albrechtová, V. Budovičová, M. Hayeková, L. Jakubičková, R. Schnek, E. Smiešková, M. Šalingová, M. Urbanček)

⁴ BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon. 1990, s. 7.

⁵ SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982, s. 20.

⁶ MICHÁLEK, Ján. *O ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1996, s. 8.

Svoju rozprávačskú aktivitu nechápal tak, že produktom má byť originálne dielo, ani preto aby bol jeho prejav natrvalo zafixovaný, nemenný a nedotknuteľný.⁷ Rozprával najmä pre daný okamih, pre upútanie, zábavu a poučenie skupiny poslucháčov, s ktorými bol v bezprostrednom kontakte.⁸

Autor Oldřich Sirovátka vo svojej monografii *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*, pracuje s pojmom „interpret“ a jeho činnosť a význam rozdeľuje do troch funkcií:

1. „(interpret) sa učí folklórne skladby od svojho okolia, preberá ich z predchádzajúceho ľudového podania a drží vo svojom fonde;
2. svojou interpretáciou im vtisnúva konkrétnu formu a pritom do nej vnáša rozmanité zmeny a tým vytvára ďalšie varianty;
3. zároveň ich pri prednášaní prenáša ďalej a jeho interpretácia sa stáva časťou reťazca folklórnej tradície.“⁹

Ľudovú slovesnosť charakterizuje päť základných prvkov: *ústnosť* (šírenie ústnym podaním), *kolektivita* (dielo je individuálnym výtvorom, tvorcovia sa museli podriaďovať určitým kolektívnym pravidlám a normám, aby bolo ich dielo prijaté a akceptované), *selekcia* (je výsledkom uplatnenia folklórnych javov v istej konkrétnej situácii) a *improvizácia* (čím dochádzalo k zdokonaľovaniu v interpretačnom procese).¹⁰

Ľudová slovesnosť bola šírená z generácie na generáciu ústnym podaním. Keď sa pozrieme na spoločenstvá, ktoré sú nedotknuté písmom a založené primárne na oralite, získame nový pohľad na šírenie a zachovanie ľudovej slovesnosti. Autor Walter J. Ong sa zaoberá oralitou a špecifikuje ju ako základný princíp jazyka vo svojej práci *Technologizace slova*. Svoje tvrdenia demonštruje na čisto orálnych kultúrach.

⁷ MICHÁLEK, J. *O ľudovej slovesnosti*, s. 9.

⁸ MICHÁLEK, J. *O ľudovej slovesnosti*, s. 9.

⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografiu a folkloristiku AV ČR, 1998, s. 16-17.

¹⁰ HLEBOVÁ, Bibiána. *Žánre detskej literatúry v čítaní s porozumením*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006, s. 14, [cit. 2019-11-06] Dostupný z WWW < <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Hlebova1/subor/2.pdf> >

Tieto kultúry sa bežne domnievajú, že slová majú magický účinok, čo súvisí s vnímaním slova ako hovoreného, znejúceho a teda poháňané nejakou energiou.¹¹ „Takúto citlivosť na slovo už ľudia so zakorenenou typografickou kultúrou nevyužívajú, o slovách takto neuvažujú. Nevnímajú slová ako udalosti a teda nemôžu cítiť ich energiu, ktorá je nutná k ich vzniku“ píše Ong.¹²

Otázkou je, ako je teda možné zachovať v orálnych kultúrach sformulované myšlienky a tvrdenia? Uchovávanie je v orálnej kultúre spojené s komunikáciou – človek a poslucháč – čo však nie je jediná podmienka pri uchovaní myšlienok v pôvodnej podobe.¹³ Walter J. Ong uvádza, že aby človek v primárne orálnej kultúre účinne vyriešil problém, ako uchovať svoje starostlivo formulované myšlienky a ako ich opäť vyvolať v pamäti, musí myslieť v mnemotechnických schémach. Tie majú takú podobu, aby sa v hovorenej forme dali okamžite zopakovať.¹⁴

Myslenie teda musí vznikať v rytmickej forme – opakovaním, antitézou, aliteráciou a asociáciou napríklad v podobe prísloví.¹⁵ Sú ľahko zapamätateľné, vracajú sa do pamäti, sú nemenné a často rytmicky vyvážené. V orálnych kultúrach sa vďaka tomu, objavujú neustále.

Útvary ľudovej slovesnosti sa začali zapisovať až neskôr – najčastejšie v 19. storočí. Zápisy začali vytvárať istý vzťah medzi ľudovou slovesnosťou a umelou literatúrou. Vzájomne sa ovplyvňovali a obohacovali. Mnohé folklórne žánre z ľudovej slovesnosti vymizli alebo prestali byť produktívne a hlavným kultúrnym prostriedkom sa stala literatúra.¹⁶ „Ľudová slovesnosť obsahuje slovesný, hudobný, piesňový a divadelný folklór, predvádzaný jednotlivcom alebo kolektívom a ako akt komunikácie má tieto základné zložky: pôvodcu, adresáta, kontakt, kontext, zdieľanie a kód.“¹⁷ Ľudová slovesnosť v sebe odráža historické skutočnosti a tvorí ľudovú históriu, ktorá je cenným prameňom poznávania historických udalostí, ľudovej múdrosti a filozofie ľudu a reflektuje v sebe dobu, v ktorej vznikala.¹⁸

¹¹ ONG, J. Walter. *Technologizace slova*. Praha: Karolinum, 2006, s. 43.

¹² ONG, J. W. *Technologizace slova*, s. 43.

¹³ ONG, J. W. *Technologizace slova*, s. 44.

¹⁴ ONG, J. W. *Technologizace slova*, s. 45.

¹⁵ ONG, J. W. *Technologizace slova*, s. 45.

¹⁶ SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. s. 15.

¹⁷ BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*, s. 11.

¹⁸ HLEBOVÁ, B. *Žánre dětské literatury v čítání s porozumením* s. 14.

1.1. Literatúra k českej a slovenskej ľudovej slovesnosti

V českej literárnej terminológii je folklór časť takzvanej ľudovej duchovnej kultúry, spätý s jazykom (teda ľudovou ústnou slovesnosťou, hudbou, piesňou a divadelnými prejavmi).¹⁹ Podľa Slovníka slovenského jazyka je folklór ľudová tvorba, či už materiálna alebo slovesná a tiež náuka o ľudovej kultúre, národopis a folkloristika.²⁰

Ľudová slovesnosť je staršia ako literatúra. Navzájom sa však podmieňujú, čo môžeme na Slovensku pozorovať už v renesančnom období. Renesančný básnik Martin Bosňák bol ovplyvnený historickými piesňami o hradoch a zámkoch. Dokazuje to historický spev *Píseň o zámku muránském*, napísaný v slovakizovanej češtine.²¹ Barokový autor Hugolín Gavlovič vo svojej zbierke básní *Valašská škola mravúv stodola*, čerpal zo života pastierov. Postavenie ľudovej slovesnosti v období klasicizmu upadlo, pretože táto oblasť kultúry sa nepovažovala za hodnotnú. V tom čase však básnik a zberateľ ľudovej slovesnosti Ján Kollár, vydal dvojzväzkové dielo *Národné spievanky*.²² Okrem ľudových piesní v nej zostavovateľ, ako vôbec prvý u nás, publikoval aj zápisy rozprávok, ktoré sa dovtedy zaznamenávali len fragmentárne.²³ Počas generácie *štúrovcov* sa ľudová slovesnosť opäť dostala na popredné miesta. Bola zdrojom inšpirácie a považovaná za nenahraditeľnú súčasť každého národa. Okrem poézie boli obľúbeným zdrojom ľudovej slovesnosti aj rozprávky. Medzi najznámejších zberateľov rozprávok sa zaraďujú napríklad Pavol Dobšinský či Samuel Czambel.

Obdobne tomu tak bolo aj v českom literárnom prostredí. V osvietenskom období boli populárne najmä *kramárské písně*. V preromantickom období sa reflektuje situácia v Európe, a tak sa mení vzťah k folklóru aj v českom prostredí.

¹⁹ HRABÁK, Josef a ŠTĚPÁNEK, Vladimír. *Úvod do teorie literatury*. Praha: SPN, 1987, s. 191.

²⁰ Slovník Slovenského jazyka I., s. 406.

²¹ FORDINÁLOVÁ, Eva. *Staršia slovenská literatúra*. [cit. 2020-06-07] Dostupný z WWW <https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1953/Fordinalova_Starsia-slovenska-literatura/3 >

²² Kollár, Ján. *Národné spievanky – Index piesní*. [cit. 2020-06-07] Dostupný z WWW <https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1098/Kollar_Narodnie-spievanky-Index-piesni/bibliografia>

²³ PÁCALOVÁ, Jana. *Ján Kollár a rozprávky v Národných spievankách*. Slovenská literatúra, 55, 2008, č. 6, s. 433

Český šľachtic Jan Jelínek z Bratřic zozbieral v roku 1810 úplne prvý ucelený súbor autentického tradičného piesňového folklóru s názvom *Písňe krátké starodávný obecného lidu*.²⁴ Z tohto zberu vznikla neskôr dvojväzková zbierka *České národní písňe*, ktorú v roku 1825 vydal Jan Rittersberk.²⁵

Zber ľudovej poézie pokračoval aj v období romantizmu – išlo o systematický terénny výskum a zber slovesnosti. František Sušil vydal v roku 1835 *Moravské národní písňe* a rovnako zberateľskú činnosť mal aj Karel Jaromír Erben.²⁶ Medzi najvýznamnejších zberateľov sa radí František Bartoš, ktorý sa venoval aj teoretickému štúdiu folklóru.²⁷ Medzi jeho zbierky patrí napríklad kniha *Naše děti*, ktorá bola venovaná detskému folklóru alebo *Kytice z národních písni moravských*.²⁸ Nezberala sa však len ľudová poézia – aj ľudová próza mala v období romantizmu poprednejšie miesto na čele s jej zberateľmi ako napríklad Boženou Němcovou.

V období romantizmu sa presadzovala myšlienka výkladu ľudovej slovesnosti, ako spoločného prameňa všetkých slovanských národov. O to viac sa táto myšlienka posilnila v období politického a kultúrneho boja utlačovaných národov – v období národných obrození. Vo svojej monografii *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy* o tom píše autor Oldřich Sirovátka. Na základe poznatkov z ľudovej slovesnosti sa vyčleňujú západoslovanské ústne tradície, východoslovanské a juhoslovanské.²⁹ V ľudovej poézii západoslovanských piesní sa uplatňujú západoeurópske hudobné vplyvy – hlavne barokové a rokokové a vplyvy cirkevnej hudby.³⁰ Naproti tomu vo východoslovanskej piesni najviac rezonuje ruská pieseň a v juhoslovanskej piesni naopak rezonujú melodické a rytmické zvláštnosti, podmienené byzantskými, rímskymi, talianskymi aj turecko-orientálnymi.³¹ Podobne sa to odzrkadľuje aj v drobných útvaroch ľudovej slovesnosti. V tradícii prísloví a hádaniek východných a južných Slovanov sa vyskytujú prvky tradície byzantsko-orientálnej a grécko-arabskej tradície, zatiaľ čo západní Slovania sa radia do latinsko-germánskej tradície.³²

²⁴ PROVAZNÍK, Jaroslav. *Stručný přehled české literatury pro děti a mládež*. Nebublikované skriptum, Praha, 2019, s. 6.

²⁵ PROVAZNÍK, J. *Stručný přehled české literatury pro děti a mládež*, s. 6.

²⁶ PROVAZNÍK, J. *Stručný přehled české literatury pro děti a mládež*, s. 12.

²⁷ PROVAZNÍK, J. *Stručný přehled české literatury pro děti a mládež*, s. 22.

²⁸ PROVAZNÍK, J. *Stručný přehled české literatury pro děti a mládež*, 22.

²⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy*. Praha: Academia, 1967, s. 49.

³⁰ SIROVÁTKA, O. *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy*, s. 49.

³¹ SIROVÁTKA, O. *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy*, s. 49.

³² SIROVÁTKA, O. *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy*, s. 49.

Západoslovanská tradícia sa rovnako zaraďuje do rozsiahlejšieho rámca stredoeurópskeho a západoeurópskeho a aj napriek tomu že česká a slovenská ústna tradícia predstavuje rozdiely, naša ľudová slovesnosť predstavuje vnútorne spriaznenú a navzájom ovplyvňujúcu skupinu.³³

Prác a publikácií na tému ľudovej slovesnosti je v slovenskom a českom prostredí naozaj mnoho. Literatúru, ktorá bola použitá pri zostavovaní tejto práce, je možné rozdeliť na tri skupiny, a to na:

- a) Odbornú literatúru (publikácie, výskumy a vedecké monografie)
- b) Populárno-náučnú literatúru (zbiery zvykov a tradícií, obsahujúce viac folklórnych zložiek)
- c) Žánrovú literatúru (knihy zamerané na konkrétny žánrový druh ľudovej slovesnosti)

Intenzívny výskum v oblasti ľudovej slovesnosti sa uskutočnil aj v 20. a začiatkom 21. storočia. Dôkazom toho sú početné diela odbornej literatúry. Tie nám pomáhajú pochopiť historické súvislosti a kontexty, v ktorých ľudová slovesnosť vznikala, šírila sa a napokon bola zbieraná. Patrí sem napríklad súbor štúdií Jána Micháleka, *O ľudovej slovesnosti*³⁴. Autor sa venuje dejinám etnografie a folkloristiky, čo demonštruje aj ďalšie dielo s obdobným názvom (*Dejiny etnografie a folkloristiky*³⁵), ale aj ďalšia práca *Tradícia a inovácia: štúdie o ľudovej kultúre*³⁶. V českom prostredí treba upozorniť na prácu Bohuslava Beneša, *Česká lidová slovesnost*³⁷, ktorá okrem teoretickej časti obsahuje aj ukážky z rôznych žánrov ľudovej slovesnosti. Ďalej sem možno priradiť aj dielo Oldřicha Sirovátka, ktorý sa venoval všetkým žánrom ľudovej slovesnosti a mala som od neho knihu *Folklór a folkloristika (o ľudovej slovesnosti)*³⁸ či *Současná česká literatura a folklór*³⁹. Pri skúmaní akejkoľvek literárnej témy sú však veľmi dôležité aj teoretické práce, ako napríklad *Úvod do teorie literatury* od Josefa Hrabáka a Vladimíra Štěpánka⁴⁰, alebo rôzne jazykové slovníky.

³³ SIROVÁTKA, O. *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy*, s. 51.

³⁴ MICHÁLEK, Ján. *O ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1996, 144 s.

³⁵ MICHÁLEK, Ján. *Dejiny etnografie a folkloristiky (Postavy, diela, inštitúcie)*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1988, 131 s.

³⁶ MICHÁLEK, Ján. *Tradícia a inovácia: štúdie o ľudovej kultúre*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2001, 124 s.

³⁷ BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon, 1990, 368 s.

³⁸ SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (O ľudovej slovesnosti)*. Bratislava, Smena, 1982. 268 s.

³⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Současná česká literatura a folklór*. Praha: Academia, 1985, 96 s.

⁴⁰ HRABÁK, Josef a ŠTĚPÁNEK, Vladimír. *Úvod do teorie literatury*. Praha: SPN, 269 s.

Medzi populárno-náučnú literatúru sa radia práce, čerpajúce z ľudových zvykov, obradov a sviatkov oboch národov. Tieto diela sú rozsiahle a sú v nich obsiahnuté rozmanité žánre ľudovej slovesnosti. V slovenskom prostredí treba upozorniť na prácu *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obrazoch a sviatkoch* od známej slovenskej etnologičky, Kataríny Nádaskej.⁴¹ Ku knihe sa mi viaže pár osobných spomienok – editoval ju môj starý otec⁴² a pamätám si, ako na nej pracoval počas prázdnin, ktoré som u neho trávil.

Odvtedy stihlo vydavateľstvo *Fortuna Libri* vydať aj ďalšie, podobne koncipované publikácie, ako napríklad *Čím žila slovenská rodina*⁴³, *Čary a veštby*⁴⁴ alebo *Rok v slovenskej ľudovej kuchyni*⁴⁵. Obdobnou knihou je v českom prostredí kniha *Český rok od jara do zimy* od autorky Milady Motlové.⁴⁶

Medzi žánrovú literatúru sa radia práce, ktoré sa svojím obsahom zameriavajú na konkrétny žáner ľudovej slovesnosti, prípadne na kombináciu žánrov. Ponúkajú ukážky a zbierky tvarov a sú doplnené ilustráciami. Patrí sem najmä literatúra pre deti a mládež. Zo slovenského prostredia sú to napríklad knihy od Jozefa Pavloviča *Riekankovo*⁴⁷ alebo *Hádali sa hádanky*⁴⁸ z českého napríklad *Malý pranostikář*⁴⁹ od Jiřího Trnky alebo *Říkejte si se mnou*⁵⁰ od Jiřího Trnky a Františka Hrubína. Zaujímavé sú aj knižky, ktoré obsahujú rôzne úlohy a hry so slovami, ako napríklad kniha od Evy Schneiderové a Marie Hanzové *Hry s příslovími, hádankami a pranostikami*⁵¹ alebo *Pranostiky a hry na celý rok*⁵² od Ivany Marákové. K najobsiahlejším prácam žánrovej literatúry patria zbierky *Prostonárodní české písně a říkadla*, ktoré zozbieral a vydal Karel Jaromír Erben alebo *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách*. Ide o štyri diely obsiahlej zbierky Františka Volfa a Karla Plicky, ktoré vychádzali postupne od konca 40. rokov minulého storočia.

⁴¹ NÁDASKÁ, Katarína. *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obrazoch a sviatkoch*. Bratislava: Fortuna Libri, 2012, 328 s.

⁴² Brat môjho biologického starého otca, ktorého som však nikdy nepoznala. Bol však ako môj starý otec, veľa ma toho naučil a tak mu od malička hovorím dedko.

⁴³ NÁDASKÁ, Katarína. *Čím žila slovenská rodina*. Bratislava: Fortuna Libri, 2014, 256 s.

⁴⁴ NÁDASKÁ, Katarína. *Čary a veštby*. Bratislava: Fortuna Libri, 2014, 192 s.

⁴⁵ NÁDASKÁ, Katarína. *Rok v slovenskej ľudovej kuchyni*. Bratislava: Fortuna Libri, 2016, 232 s.

⁴⁶ MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Fortuna Libri, 2010, 336 s.

⁴⁷ PAVLOVIČ, Jozef. *Riekankovo*. Martin: Matica slovenská, 2003, 59 s.

⁴⁸ PAVLOVIČ, Jozef. *Hádali sa hádanky*. Bratislava: Mladé letá, 1996, 78 s.

⁴⁹ TRNKA, Jiří. *Malý pranostikář*. Praha: Studio Trnka, 2014, 55 s.

⁵⁰ HRUBÍN, František a TRNKA, Jiří. *Říkejte si se mnou*. Praha: Studio Trnka, 2010, 48 s.

⁵¹ SCHNEIDEROVÁ, Ema – HANZOVÁ, Marie. *Hry s příslovími, hádankami a pranostikami*. Praha: Portál, 2013, 144 s.

⁵² MARÁKOVÁ, Ivana. *Pranostiky a hry na celý rok*. Praha: Portál, 2006, 131 s.

1.2. Krátke žánre ľudovej slovesnosti

Literárne diela majú rôzne funkcie – významnú rolu má najmä funkcia estetická. Žánre ľudovej slovesnosti, však mali primárne iné funkcie. Boli súčasťou obradu, jednoduchou slovnou pomôckou, či pomôckou pri hre alebo informáciou pre ďalšie generácie. Stávalo sa, že z nich vyplývali isté poučenia - a práve v tomto ohľade sa písmom fixovanej literatúre podobajú najviac.

Vzťah ľudovej slovesnosti a “umelej” literatúry bol komplikovaný. Ľudová tvorba sa raz pokladala za nízku kultúrnu hodnotu, inokedy sa kládla na vrchol umeleckej tvorivosti a často v nej bol vyhľadávaný duch národa, najmä počas obdobia národného obrodzenia.⁵³ Na rozdiel od literatúry, je ľudová slovesnosť javom mnohorozmerným a syntetickým.⁵⁴ Slovo sa často spája s hudbou, gestom, mimikou a pohybom. Za folklórny žáner sa považuje súbor textov, spojených rovnakými vlastnosťami:

- a) tematikou (milostné piesne, historické povesti);
- b) funkciou, ktorú v kultúrnom a spoločenskom živote plnia (uspávanky);
- c) významovými prostriedkami (reťazové piesne, rozprávky).⁵⁵

Rozdelenie žánrov ľudovej slovesnosti je naozaj rozmanité a širokospektrálne – neexistuje ucelené rozdelenie, rôzni autori majú svoje koncepcie, ktoré nie sú rovnaké. Niektorí autori a bádatelia ich klasifikujú podľa druhov, predovšetkým v rozdieloch medzi epikou, lyrikou a drámou.⁵⁶ Bohuslav Beneš vo svojom diele *Česká lidová slovesnost* pracuje s rozdelením na ľudovú poéziu a prózu. Do skupiny poézie má zaradené drobné folklórne žánre a práve na tie, som sa vo svojej práci s deťmi zameriavala. Patria totiž k najstarším folklórnym skladbám, ktoré sa vyskytovali v súvislosti so zvyklosťami, výročiami a obyčajmi a rôznymi inými životnými situáciami ako isté komentáre týchto javov.⁵⁷ Sú to ucelené vyjadrenia, ktoré pracujú s obraznosťou – či už obrazne žartovnou alebo obrazne poučnou formou.

⁵³ HRABÁK, Josef a ŠTĚPÁNEK, Vladimír. *Úvod do teorie literatury*, s. 92.

⁵⁴ Sirovátka, O. *Folklór a folkloristika (o ľudovej slovesnosti)*, s. 134.

⁵⁵ SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. s. 20.

⁵⁶ Sirovátka, O. *Folklór a folkloristika (o ľudovej slovesnosti)*, s. 135.

⁵⁷ BENEŠ, B. *Česká lidová slovesnost*, s. 238.

Autor Bohuslav Beneš o drobných folklórnych žánroch píše nasledovne: „Podľa miery metaforického prenesenia významu a podľa funkčnosti sem v zostupnom poradí zaraďujeme príslovia, porekadlá, pranostiky, hádanky, zariekania, ľudové nápisy a listy (písomný folklór).“⁵⁸

V tejto časti sú bližšie špecifikované drobné žánre ľudovej slovesnosti, s ktorými sa pracovalo v lekciách – príslovia, pranostiky, hádanky a riekanky. Do tejto skupiny patria príslovia. Príslovie je ustálené slovné spojenie, ktoré vyjadruje nejakú životnú múdrosť, ale má didaktizujúcu funkciu.⁵⁹ Bohuslav Beneš príslovie charakterizuje ako hodnotiaci výrok, ktorý obsahuje mnohoznačnú výpoveď a sú v ňom zovšeobecnené skúsenosti minulých generácií a vyjadrujú sa ním hodnotenia a normy jednania.⁶⁰ Typické pre príslovia sú celé vety, ktoré nejde vymeniť či preformulovať. Toto zhustené vyjadrenie má obrazový charakter a uplatňuje sa v ňom rým a rytmus.

Pranostiky sú vyjadrenia, ktoré spájajú meteorologické javy a ročné obdobia.⁶¹ V dnešnej dobe sa pod nimi rozumejú predpovede počasia, alebo odporúčania k výkonu istých činností v kalendárnom roku. Vychádzajú a sú založené na skúsenosti ľudí s prírodou. Reflektujú sa v nich súvislosti s ročnými obdobiami, počasím a úrodou.⁶² Môžu sa deliť na niekoľko typov, a to napríklad na pranostiky podľa miesta alebo určenia.

Hádanka je krátky slovný prejav. Naznačuje určitú vec, situáciu alebo pojem a úlohou hádajúceho je túto skutočnosť odhaliť a pomenovať. V minulosti sa používala na tabuizovanie priameho označenia vecí a javov hlavne v dôsledku strachu človeka z nadprirodzených síl a javov.⁶³ Hádanky sú založené na dvojitých významoch a hre so slovom, ale v rozprávkach mali aj poučný význam. Boli obľúbené vo všetkých spoločenských vrstvách a používali sa tiež ako obrazné priblíženie skutočnosti, cvičenie predstavivosti, fantázie a rýchleho úsudku.⁶⁴ Hádanky sa môžu deliť na viaceré kategórie, môžu sa týkať zvierat, vecí, prírody no aj abstraktných, nehmotných javov. Pod pojmom hádanky si je možné predstaviť aj rôzne jazykové doplnovačky alebo rébusy.

⁵⁸ BENEŠ, B. *Česká lidová slovesnost*, s. 238.

⁵⁹ SCHNEIDEROVÁ, Ema – HANZOVÁ, Marie. *Hry s příslovými, hádankami a pranostikami*. Praha:Portál, 2013, s. 8.

⁶⁰ BENEŠ, B. *Česká lidová slovesnost*, s. 238.

⁶¹ SCHNEIDEROVÁ, Ema – HANZOVÁ, Marie. *Hry s příslovými, hádankami a pranostikami*, s. 47.

⁶² BENEŠ, *Česká lidová slovesnost*, s. 239

⁶³ LEŠČÁK, Milan – SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (O ľudovej slovesnosti)*, s. 201.

⁶⁴ BENEŠ, *Česká lidová slovesnost*, s. 239.

Z hľadiska formy rozlišujeme dva typy hádaniek, a to metaforicko-metonymické, doplnené otázkou „čo/kto to je?“ a hádanky – priame otázky.⁶⁵ Medzi deťmi sú obľúbené aj nepravé, moderné hádanky.

Detský folklór tvoria rozličné slovesné, dramatické či pantomimické, ale aj hudobné prejavy detí a mládeže.⁶⁶ Do detského folklóru môžeme zaradiť riekanky. Najrozšírenejším druhom sú detské riekanky, najmä s prírodnými námetmi, ale aj rôzne vyčítanky, kde sa vyskytujú rôzne cudzie slová, číslovky a slabiky.⁶⁷ Za riekanky však môžeme označiť aj verše a rýmy v rôznych hrách alebo koledách.

⁶⁵ LEŠČÁK, Milan – SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (O ľudovej slovesnosti)*, s. 202.

⁶⁶ LEŠČÁK, Milan – SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (O ľudovej slovesnosti)*, s. 149.

⁶⁷ LEŠČÁK, Milan – SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (O ľudovej slovesnosti)*, s. 150.

2. Moja cieľová skupina

2.1. Charakteristika detí z vývojového hľadiska

Deti, s ktorými pracujem, majú medzi 8 – 10 rokmi. Autori Jozef Lengmeier a Dana Krejčířová vo svojej knihe *Vývojová psychologie*, toto obdobie charakterizujú ako *mladší školský vek*. Ohraničujú ho vstupom detí do školy, teda od 6 – 7 veku života, až po 11 - 12 rokov, teda dovtedy, kedy sa začína ďalšia vývojová etapa jedincov. Deti mladšieho školského veku sa nachádzajú v zlomovom období – už nie sú malými deťmi, ktoré sú vo vnímaní závislé na svojej fantázií. Zároveň však nie sú ani dospievajúcimi, ktorí hľadajú svoje ciele a hodnoty. Marie Vágnerová vo svojom diele *Vývojová psychológia* ide v špecifikácii školského veku do väčšej podrobnosti. Školský vek detí rozdeľuje do troch čiastkových fáz, a to na raný školský vek, stredný školský vek a starší školský vek (teda obdobie puberty).⁶⁸

Stredný školský vek, do ktorého skupina, s ktorou pracujem zapadá, špecifikuje nasledovne: „Stredný školský vek trvá od 8 – 9 rokov do 11 – 12 rokov, teda do doby, kedy dieťa prechádza na II. stupeň základnej školy a začína dospievať. V priebehu tejto fázy tiež dochádza k rôznym zmenám, ktoré je možné považovať za prípravu na obdobie dospievania“.⁶⁹

Na začiatku tohto obdobia sa deti zameriavajú na fakty. Snažia sa pochopiť okolitý svet a ich poznávanie je flexibilnejšie. Zaujímajú sa o knihy a literatúru a hľadajú odpovede na svoje otázky. Ich poznanie a pochopenie ovplyvňujú jednak authority, ale tiež čítanie, televízia a internet. V neskoršom veku, si deti svoje authority vyberajú. Stávajú sa kritickejšími, čo evokuje blízkosť dospievania.⁷⁰ Dieťa sa už lepšie orientuje v čase, má schopnosť plánovať a vie dobre používať slová ako „zajtra“ a „neskôr“.⁷¹

Vývoj základných schopností a zručností detí, je priamo úmerne závislý na telesnom raste, ktorý je v tomto období rovnomerne plynulý. Na konci obdobia je možné pozorovať menšie rastové zrýchlenie, no tieto zmeny sú často veľmi individuálne.⁷² Zlepšuje sa hrubá aj jemná motorika, pohyby sú rýchlejšie, zlepšuje sa celková koordinácia tela. V deťoch treba podporovať rozvoj jemnej motoriky, no zároveň nezabúdať ani na pravidelný pohyb pre udržanie koordinácie. Taktiež sa u dieťaťa vyvíja zmyslové vnímanie a dokáže byť pozornejšie a sústredenejšie.

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2012, s. 237.

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 237

⁷⁰ LANGMEIER, Josef – KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2007, s. 118.

⁷¹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004, s. 149.

⁷² LANGMEIER, Josef – KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*, s. 120.

Badateľnejšie sú tiež rozdiely medzi chlapcami a dievčatami - tu platí, že telesný vývoj býva u dievčat rýchlejší.

V školskom veku výrazne rastie slovná zásoba detí. Vety sa predlžujú do súvetí a dieťa dokáže pracovať aj s gramatickými pravidlami – čo je ovplyvnené najmä školským prostredím, učením a memorovaním.⁷³

Dieťa sa svojím vstupom do školy začleňuje do nových sociálnych skupín. Vystupujú tu pre neho nové autority, ako napríklad učitelia a vychovatelia, ktorí sa podieľajú na jeho formovaní. Nie sú to však len oni. V rámci rovnakého veku tu vystupuje aj skupina spolužiakov dieťaťa – vrstovníci. V rámci rôznych sociálnych skupín, v ktorých sa dieťa ocitá, sa postupne tvorí a špecifikuje rola a postavenie, ktoré tu zaujalo.⁷⁴ Zvýrazňujú sa pritom rozdiely medzi jednotlivými deťmi – je možné odpozorovať, kto patrí k tým dominantnejším, teda k vodcovským typom, ku ktorým sa pridávajú ostatné deti, alebo naopak, kto patrí medzi tie deti, ktoré sa radšej nechávajú viesť. V skupine je dobré udržiavať priaznivé vzťahy a pozorovať linky, ktoré tam vznikajú. Dieťa v tomto období nadväzuje priateľstvá, ktoré pre neho môžu byť významné a pretrvávajú po celý život. V novom prostredí sa teda dieťa neustále učí počúvať a porozumieť názorom a potrebám rôznych ľudí a vyvíja sa tým jeho schopnosť sociálneho porozumenia.⁷⁵

Škola síce dieťaťu zaberá veľkú časť jeho dňa, no zároveň pre neho vytvára aj niečo úplne nové – voľný čas. Počas neho sa dieťa najmä hrá, číta, či začne navštevovať rôzne druhy mimoškolských aktivít. Neustále tak získava prísun nových informácií. Hra je u školského dieťaťa realistickejšia – ide mu o napodobovanie skutočnosti.⁷⁶ Deti si od jednoduchých hier vytvárajú cestu k zložitejším hrám alebo k športu. Pre vývoj osobnosti sú dôležité tímové športy, kde sú protihráči a spoluhráči, čo dieťa vedie k schopnosti nadchnúť sa, hrať čestne a pomáha mu to v raste osobnosti a k realistickému sebahodnoteniu.⁷⁷

⁷³ LANGMEIER, Josef – KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*, s. 122.

⁷⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 267.

⁷⁵ LANGMEIER, Josef – KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*, s. 131.

⁷⁶ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, s. 155.

⁷⁷ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, s. 156.

2.2. Charakteristika skupiny

Vo voľnočasovom centre *Labyrinth* pôsobím druhý rok. Krúžok *Dramák* v prvom roku navštevovalo sedem detí – šesť dievčat a jeden chlapec. Päť z nich pokračovalo v ďalšom školskom roku a k staršej zostave sa pridalo päť nových dievčat a dvaja chlapci. Od druhého polroka, sa rozhodol nepokračovať jeden účastník. S deťmi sa stretávame pravidelne, každý utorok v 60 minútových lekciách. Vyučujem v slovenčine.

Žiaci sú pozorní a každý z nich je jedinečná osobnosť. V tejto práci som sa rozhodla miesto mien detí, používať len iniciálu krstného mena, a to hlavne z dôvodu zachovania ich anonymity.

Žiačka B. má 9 rokov a v skupine je obľúbená. Okrem *Dramáku*, navštevuje aj tanec a gymnastiku. Má veľa nápadov, ale občas potrebuje čas, kým sa prejaví – najmä ak je v skupine nový člen.

M. má 9 rokov a je vodcovský typ. Rada číta knižky, pri tvorení je pozorná. O veciach uvažuje a pýta sa na detaily. Inštrukcie jej musia byť presne zadané. Je trepezlivá a patrí medzi tých žiakov, ktorí pri hádke „*kto bude mať babu*“ radšej ustúpi a počká, akoby sa mala s niekým púšťať do konfliktu.

A. je najstaršia zo skupiny a má 10 rokov. Chcela by sa stať herečkou. Zadania pochopí rýchlo. Niekedy usmerňuje svojich spolužiakov. Aj keď vekový rozdiel vníma, nerobí jej problém pracovať v akejkoľvek skupine. Najradšej však pracuje s B., s ktorou si aj najviac rozumie.

L., má 9 rokov a v krúžku si našla nových kamarátov. Po hodine zostáva zvyčajne ešte v klube a buď sa hrá, alebo si píše domáce úlohy. V pohybových cvičeniach nejako zvlášťne nevyvíka, ale rada píše príbehy a vymýšľa jazykové hry.

K., má 9 rokov, na začiatku navštevovania krúžku svojím správaním vyčnievala zo skupiny. Neustále vyžadovala fyzický kontakt, chcela sa objímať a jej maznavé správanie sa odzrkadľovalo aj v jej hlase a vyjadrovaní. K jej prejavu neprispievala ani jazyková vada. S K. som pracovala tak, že som sa ju snažila stavať do opačnej role, ktorú reflektovala. Oproti prvému roku je u nej cítiť isté zlepšenie – iste na to má vplyv aj dospievanie. K. je odvážnejšia a vie zabojsovať o presadenie svojich nápadov.

K novým žiakom patrí J. Má 8 rokov a do krúžku prišla na odporúčanie kamarátky, ktorá krúžok navštevovala už prvý rok. Hlavne zo začiatku roka spolu často vytvárali dvojicu, alebo sa spolu radili do rovnakej skupiny, čo bolo pre nich určite

ľahšie. Zadania aj hry berie vážne a zodpovedne a musí v nich vidieť zmysel. Mala som pocit, že od krúžku mala na začiatku trochu iné očakávania.

Z. má 9 rokov. Má sociálne problémy, nevie sa začleniť do kolektívu a rada na seba upútava pozornosť. Vo svojej triede na základnej škole nemá so spolužiakmi dobré vzťahy. Často chodí zo školy negatívne a bojovne naladená. Na *Dramák* si berie rôzne hračky. Má svoje obľúbené rozprávkové postavy, na ktoré sa rada hráva a štylizuje sa do nich. V skupine si našla spolužiakov, ku ktorým inklinuje, no nevie si zapamätať ich mená. Ak sa jej nedostáva pozornosti, vyrušuje, má rôzne ironické poznámky a znehodnocuje prácu iných. Aj napriek tomu dokáže vnímať, čo sa v jej okolí deje. Je veľmi faktická a nenechá si len tak niečo nahovoriť. Má silné znalosti o prírode a zvieratách, čo ju očividne baví. A rovnako ju zaujíma vytvárať masky z papiera a rôzne rekvizity.

N., ktorá má 8 rokov pochádza z rodiny, v ktorej obaja rodičia sú cudzinci. Rozpráva sa s nimi v ich rodnom jazyku. Sama som to však zistila, až po istom čase, keď som spoznala jej rodičov. N. hovorí veľmi dobre po česky. Často však nechápe jednoduché zadania, alebo nerozumie významu slov – aj keď sa po česky povedia rovnako. Dlhú som nevedela, kde môže byť problém. Postupne sa N. vyjadrila, že podobné nedorozumenia a problémy zažíva aj v škole. Je veľmi živá, no potrebuje byť v silnej dvojici alebo skupine, aby ju potiahla pri hre alebo tvorivej práci.

V. má 9 rokov. Je veľmi tichá a nezaujímajú ju hry, ktoré bežne bavia jej vrstovníkov. Mala obdobie, kedy si sadla mimo hracieho priestoru a len deti len pozorovala. Zapojila sa, až keď sa otvorila téma hodiny. Mala som preto pocit, že na krúžok chodí len z donútenia rodičov. Nikdy však nechýbala a jedenkrát dokonca prišla aj keď sa necítila dobre a odôvodnila to tým, že hodinu nechce vynechať a čas strávený na *Dramáku* ju baví. Najviac sa prejavuje v skupine, kde je menej detí a cíti sa istejšie a bezpečnejšie.

S., ktorá má 8, bola na začiatku veľmi tichá, no na hodinách sa postupne rozrozprávala a otvorila. Raz za čas prinesie pre všetkých nejaké sladkosti. Do realizácie cvičení sa nejako veľmi nezapája, ale keď sa povie, čo od nej skupina potrebuje, nerobí jej to problém. Učí sa byť viac pribojná a povedať, ak sa jej niečo nepáči.

Chlapec M. má 9 rokov. Obľubuje fantasy postavy, zvieratá a počítačové hry. V skupine je obľúbený aj pre svoj humor a vtipy. Počas koronavírusovej krízy sa z hodín odmlčal, pretože rodina nemala možnosti online pripojenia, čo bola určite škoda.

Chlapec P., ktorý má 10 rokov, mal okrem *Dramáku* hlavne športové záľuby – futbal a bojové umenia. Domnievam sa, že krúžok prestal navštevovať hlavne kvôli svojim časovým možnostiam a iným záľubám – neviem to však naisto. Pracovať chcel len s druhým chlapcom v skupine, a keď zostal na krúžku bez neho, držal sa v mojej blízkosti. Do tvorby často zapájal svoje športové záľuby.

V prvých týždňoch sa žiaci spoznávali. Postupne zisťovali, s kým ich práca baví a aká spolupráca im vyhovuje. Na začiatku roka som bola nadšená z takého pekného počtu žiakov, aj zo zostavy, v akej sa stretli. Keď sú prítomní všetci, je cítiť, aká v skupine panuje dynamika. Keď je väčšina zastúpená tichšími žiakmi, hodina je sústredenejšia a pomalšia, a keď dominujú len výrazné typy, niekedy sa nedostaneme k práci, ku ktorej som chcela smerovať. Niektoré deti zo skupiny potrebujú viac času na zapojenie sa do diskusie, radi počúvajú a reflektujú ostatných a trvá im dlhšie, než si zoberú slovo. Viac sa potom realizujú v skupinovej práci a pri menšom počte detí dokonca preberajú vodcovskú rolu. Majú originálne nápady, no vedia do nich zapojiť aj nápady skupiny. Potrebujú svoje nápady dotiahnuť do konca, a motivujú tak nielen seba, ale aj spolužiakov. Na hodinách sa učíme rešpektovať iných a dopriať im potrebný čas a priestor. Zo skupiny rastie dobrá partia, k čomu určite pozitívne pomohol aj čas, ktorý spolu trávia mimo hodín – v klube pred začiatkom hodiny alebo po jej skončení.

3. Využitie metódy dramatickej výchovy

Pri tvorbe praktickej časti bakalárskej práce som využívala metódy dramatickej výchovy. Využitie princípov pritom zohľadňovali charakter skupiny detí dramatického krúžku a taktiež individualitu jednotlivcov a ich skúsenosti. Použité metódy boli pri práci s danou skupinou detí užitočné, pomohli uchopiť tému, pre danú skupinu boli zvládnuteľné a ich zadania zrozumiteľné. Pomohli deťom rozvíjať schopnosti, vyzdvihnúť a rozvinúť ich silné stránky a podporovať sociálny rozvoj skupiny.

Pri triedení metód som vychádzala z triedenia podľa Josefa Valenu, ktorý o nich píše vo svojej monografii *Metody a techniky dramatické výchovy*⁷⁸. V rámci praktickej časti boli použité metódy:

- a) Metoda plnej hry
- b) Metody pantomimicko-pohybové
- c) Metody verbálno-zvukové
- d) Metody graficko-písomné
- e) Metody materiálno-vecné⁷⁹

K metóde plnej hry bola zaradená etuda, s ktorou sa žiaci pri hodinách stretli a ktorá má komplexný charakter a je schopná naplniť ciele dramatickej výchovy.

Metódy pantomimicko-pohybové sa primárne zameriavajú na pohyb a nevyžadujú, aby sa pri ich vyjadrovaní používali rečové a zvukové prvky. Do tejto skupiny boli zaradené pohybové aktivity, ktorými som začínala každú hodinu – rôzne druhy naháňačiek, pohyb v priestore alebo pohyb motivovaný simultánnym vedením učiteľa. Taktiež živé obrazy, ktoré slúžia na stvárnenie určitého javu, bez vykonania pohybu v priestore. Tieto živé obrazy fungujú ako portréty v priestore, pri ktorých sú žiaci v štrnke, a situáciu vyjadrujú telom, gestom a mimickým výrazom. Rovnako bola použitá pantomíma, konkrétne v lekcii štyri, kde deti pantomimicky stvárňovali aktivity, priradené k jednotlivým ročným obdobiam.

Z metód verbálno-zvukových, ktoré sú založené na využitie slov alebo zvukov boli do lekcií zaradené metódy hlasových a jazykových cvičení a vyjadrenie hudobnej a melodickéj expresie. Do tejto skupiny taktiež patria výklady k určitej téme alebo diskusie v kruhu. Metódy slúžili na otvorenie a prieskum témy a objasňovanie potrebného.

⁷⁸ VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008, 352 s.

⁷⁹ VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. s. 123.

Na nezáväznú komunikáciu slúžili konverzácie v kruhu, cez ktoré som zistila, čo má skupina nové, alebo s akou náladou prichádzajú na hodinu jednotliví žiaci. Použila som aj metódu brainstormingu, na vyjadrenie nápadu či myšlienky pri riešení otázky alebo problému, a rovnako asociáciu, cez ktorú žiaci vyjadrovali prvú myšlienku, ktorá im napadla k danému obrázku.

Z tejto skupiny boli taktiež využité zvukové dialógy, alebo hlasové cvičenia a cvičenia, ktoré slúžia na vyjadrenie hudobnej expresie ako napríklad použitie orffových nástrojov pri ozvučení jednotlivých riekaniak. Obecne som verbálno-zvukové metódy využívala na rozvoj techniky reči, prácu s výrazom, vzťah verbálnej a neverbálnej komunikácie a najmä na vnímanie a cit pre kultúrny kontext.

Z metód graficko-písomných boli zaradené cvičenia, v ktorých sa žiaci vyjadrovali písomne alebo graficky. V lekciiach bakalárskej práce som tieto princípy využívala skutočne často. Žiaci sa pritom nachádzali mimo rolí a vytvárali buď nové príklady žánrov ľudovej slovesnosti, alebo na základe predmetov, vytvárali hádanky, či domýšľali časti útvarov ľudovej slovesnosti. Písomný prejav vždy sprevádzalo aj grafické znázornenie, ktoré deťom bližšie priblížilo útvar a jeho význam či konkrétnu situáciu alebo postavy. Tieto techniky pomáhajú a podporujú žiakov v osobnostnom a sociálnom rozvoji, trénujú motorické schopnosti, učia možnosti vyjadrovania, podporujú rozvoj myslenia, fantázie, ale aj umeleckého vyjadrovania a taktiež spolupráce.

Z poslednej skupiny boli zaradené cvičenia, ktorých podstatou je práca v priestore i s rôznym materiálom. Sem patrí práca s rekvizitou, teda hmotnou vecou, s ktorou žiaci pracujú, alebo hrajú a práca s priestorom. Metódy tejto skupiny podporovali u žiakov vnímanie vzťahov, prostredia a možnosti vyjadrovania prostredníctvom rekvizít.

Pri štruktúre lekcii som sa držala jednotnej formy. Cez pohybovú hru som nastolila tému hodiny, ku ktorej sme plynulo prešli, zoznámili sa s ňou a nasledovala práca s nadobudnutými vedomosťami. Používala som obrázkové materiály, predmety a rekvizity, ktorými som žiakov vťahovala do témy a jednotlivých cvičení. Na hodinách nechýbala reflexia, ale ani diskusie či už celého priebehu lekcie alebo niektorej z jej častí.

4. Moja prax v SVČ Labyrint, téma a postup práce

4.1. Pôsobenie v SVČ Labyrint

Od školského roku 2018 – 2019 pracujem vo voľnočasovom centre *Labyrint*. Ten spadá pod jedno z desiatich pracovísk Strediska voľného času *Lužánky* v Brne. Labyrint je voľnočasové centrum, ktoré sa venuje rôznym druhom dramatického umenia.

Vediem krúžok *Dramák*, ktorý mal predo mnou na starosť Tomáš Mohapl Doležal. Náš prvotný zámer bol krúžok viesť spolu s tým, že by bol dvakrát do týždňa a jeden deň by vyučoval on a druhý ja. Nakoniec sa prihlásila len malá skupina detí a táto časová dotácia už nebola možná. Krúžok mi teda ochotne prenechal. Stále ale pôsobí ako vedúci a často sa na hodiny chodí pozeráť.

Prvý rok navštevovali krúžok štyria žiaci a počas roka sa ich počet postupne rozšíril na osem.

Skupinu vtedy tvorili deti 3. – 4. ročníka základnej školy. Mimo hodín sa deti nepoznali ani nestretávali - všetci sa spoznali až na spoločných lekciách. Výučba prebiehala každý utorok v 60 minútových okruhoch. Z detí hodiny navštevovalo ku koncu školského roka 2018 – 2019 sedem dievčat a jeden chlapec.

Pretože to bolo pre všetkých prvé stretnutie s tvorivou dramatikou, bolo pre mňa dôležité, aby si deti osvojili a spoznali hry, rozvíjali si kladný vzťah k spolužiakom, divadlu a literárnym textom. Ďalej zvládli jednoduché jazykové cvičenia, pohyb v priestore, vnímanie skupiny ale najmä, aby rozvíjali svoju prirodzenosť a svoje osobité vyjadrovanie. Aktivity boli zamerané na kohéziu skupiny. S deťmi sme si vytvorili vlastné pravidlá (rozdelenie priestoru, ohraničenie zón⁸⁰) a rituály (reflexie, spoločný pozdrav na konci každej hodiny). Prvé mesiace boli venované vytvoreniu skupiny a dôvery v skupine. V takom malom počte a pri výpadkoch niektorých detí, bolo pre mňa a určite aj pre deti ťažké si na seba navzájom zvyknúť a dôverovať si.

Keďže som nastúpila do českej inštitúcie, prvotným zámerom bolo vyučovať v rodnom jazyku detí. To však spôsobovalo mnohé problémy, nedorozumenia a situácie, v ktorých som sa cítila neisto. Nevedela som rýchlo reagovať na zmeny situácií, uvoľniť sa, či pôsobiť prirodzene. To sa odrazilo aj na skupine, jej disciplíne a celkových hodinách.

⁸⁰ Časti priestoru, ktoré sú nevhodné alebo nebezpečné.

Po viacerých konzultáciách, ako s vedúcim pracoviska a mentorom Tomášom Mohaplom Doležalom, tak aj s vyučujúcimi na katedre výchovnej dramatiky DAMU, som začala v decembri roku 2018 vyučovať v rodnom slovenskom jazyku. Deti na prvú lekciu reagovali pozitívne. Zmenu určite postrehli, ale nepodarilo sa im ju identifikovať a nevyjadrili sa k nej ani v záverečnej reflexii hodiny. Celý priebeh nasledujúcich stretnutí bol plynulejší a dával nám väčšiu možnosť spolupráce. Naším spoločným cieľom bola tvorba a zábava a v nej sme si našli spoločný jazyk a rozumeli sme si.

Práca nás bavila a skupinu posilnilo najmä to, že krúžok začalo navštevovať viac detí. Keďže sa skupina rozrástla o nových členov, v druhej polovici školského roka to znamenalo znovu nastaviť skupinu, aby sa deťom príjemne spolupracovalo. Starší členovia už toho veľa ovládali, dávala som im teda priestor pri učení nových žiakov, čím si veľa vecí zopakovali a motivovali tým nových členov skupiny.

V júni sme so skupinou absolvovali prvú spoločnú premiéru na festivale v *Labyrinte*. Pracovali sme s literárnou predlohou od Florence Parry Heidové „*Jak se Trivaj smrskl*“⁸¹. S textom sme začali pracovať v druhej polovici školského roka a pre mnohých členov to bola vôbec prvá skúsenosť s takýmto typom práce, či vôbec s verejným výstupom. Zakončenie roka mnohých nadchlo tak, že v lekciách pokračovali aj po letných prázdninách.

⁸¹ HEIDOVÁ, Florence Parry. *Jak se Trivaj smrskl*. Praha: Albatros, 2015, 64 s.

4.2. Ciele práce a tematické východisko

Pri vyberaní témy záverečnej bakalárskej práce, som sa inšpirovala tým, čo ma na hodinách dramatickej výchovy vždy najviac bavilo. Bola to práca so slovom a literárnym textom – či už veršovaným alebo prozaickým. Ako recitátorka, mám za sebou roky práce s textom a objavovaním nových autorov a kníh. To som často využívala i pri práci v základnej umeleckej škole *Mikuláša Schneidera – Trnavského v Trnave*, kde som pred *Labyrintom* učila štyri roky. Po presťahovaní sa do Českej republiky som si vytvárala nové prostredie a pôsobenie na pracovisku úplne iného, tiež špecifického typu.

Rovnako mi nejakú dobu trvalo zvyknúť si na nový jazyk, ktorý som síce poznala a rozumela mu, ale s ktorým som sa stretávala na novej úrovni – v práci s deťmi. Ako to býva, v práci s novými skupinami čerpáme aj z vyskúšaného a prežitého. Aplikujeme hry, témy a námety na nové skupiny, hľadáme jej špecifiká, skúšame a objavujeme nové postupy a nové výsledky. Bolo mi ľúto, že som vôbec nevyužila prácu s ľudovým slovom, s prísloviami a porekadlami a inými žánrami, ktoré som rada používala v predošlej práci. S českou ľudovou slovesnosťou som sa vôbec nestretávala, bola to pre mňa neznáma oblasť, ale rovnako aj výzva. Hľadala som teda prepojenia, ktoré by obohatil nielen žiakov v skupine, ale aj mňa. Témou sa pre mňa stala ľudová slovesnosť a práca so slovom. Ľudová slovesnosť je navyše oblasť, ktorá zaznamenáva mnoho podôb ľudového jazyka ako napríklad aj dialekty a ich obmeny v konkrétnych regiónoch. V ľudovej slovesnosti sa tak nachádza omnoho viac než v spisovnej podobe jazyka. Je tam tiež podoba medzi češtinou a slovenčinou, čo som využila v situácií, že aj ako učiteľ hovorím po slovensky a deti medzi sebou (a väčšina aj doma) hovorí česky.

Pri študovaní som si zhromaždila rôzne publikácie a literatúru. V dôsledku čoho sa mi téma začala zdať neuveriteľne rozsiahla a ťažko uchopiteľná. Folklor je téma pomerne obsiahla a plná rôznych žánrov a spôsobov poňatia a ja som rozhodne nebola a ani teraz sa nepokladám za špecialistku v tejto oblasti. Mala som teda problém, ktorým smerom sa vydať (*zamerať sa na jednotlivé obdobia roku a na ich tradície, rozdeliť lekcie na čisto slovenské alebo české?*). Stále vo mne ale rezonovalo slovo a práca s ním. Podstatným sa pre mňa stala publikácia Bohuslava Beneša, *Česká lidová slovesnost*⁸², v ktorej rozdeľuje žánre ľudovej slovesnosti.

⁸² BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon, 1990, 363 s.

Práve to ma inšpirovalo a pomohlo špecifikovať oblasť tvorby. Na lekciách som sa rozhodla zameriavať na krátke žánre ľudovej slovesnosti (príslovia, pranostiky, hádanky a riekanky).

Cieľ, ktorý som si stanovila, je zoznámiť deti so slovenskou a českou ľudovou slovesnosťou – konkrétne s krátkymi žánrami ľudovej slovesnosti. Hrať sa so slovom, s významom a cez krátke žánre rozvíjať fantáziu a obrazotvornosť. Ukázať deťom rozmanitosť prísloví, hádaniek a iných druhov. Predstaviť im, aký široký význam môžu mať a to bez rozdielu či sú slovenské alebo české.

Na začiatku som videla a hľadala len rozdiely, no rýchlo som pochopila, že veľa z nich máme spoločných či podobných – prestala som sa preto sústreďovať na rozdiely. Materiál s ktorým sme pracovali si bol rovný, či už išlo o české alebo slovenské výrazy. Obohatilo to nielen žiakov, ale aj mňa.

Mojím cieľom je tiež ukázať, že aj s týmto materiálom sa dá pracovať, nie je to niečo zastaralé, ale práve naopak – spájať ľudové prvky s modernými je obohacujúce a zábavné. Krátke žánre ľudovej slovesnosti nie sú neaktuálne. Naopak, dá sa s nimi rozmanito pracovať a tvoriť, môžu nás inšpirovať pri hre a vlastnej tvorbe a dajú sa plne využiť pri hodinách dramatickej výchovy.

4.3. Postup práce a lekcie

S deťmi sme začali pracovať v októbri. Keďže sa skupina rozrástla o nových členov, bolo pre mňa dôležité sa s deťmi najprv zoznámiť a dať im čas a priestor, aby sa spoznali aj navzájom. Rôznymi hrami sme sa učili naše mená, aby sme si ich čo najskôr zapamätali. Hneď na začiatku spolupráce sme si zaviedli nejaké pravidlá a rituály. Na tie si žiaci rýchlo zvykli.

Priestor, v ktorom pracujeme, je dostatočne veľký a úplne čistý. Je rozdelený na javisko a hľadisko. To je vytvorené z praktikáblo. V časti oddelenej závesom sú rôzne stoly a stoličky, ktoré používame pri práci, poprípade priestor používajú deti na skúšanie. Veľký priestor sa dá v strede oddeliť a zmenšiť oponou. Miestnosť má divadelné osvetlenie a je priaznivá pre prácu. V budove sa nachádza šatňa, odkiaľ si môžeme požičiavať kostýmy. V ďalšej miestnosti máme uložené rekvizity. Pre krúžok sú k dispozícii knižky, papiere a písacie pomôcky.

V prvých lekciách sme sa najmä zoznamovali, pracovali so skupinovú energiou, podporovali osobitý výraz, pracovali s pohybom a rytmom. Zapájali sme jazykové cvičenia, rozprávali sa, pracovali s fantáziou a obrazotvornosťou. Témy som začala zapájať do našich hier. Lekcie⁸³ som striedala a to hlavne z toho dôvodu, aby som deti zbytočne nezahltla a aby si lekcie dokázali užívať. Tiež z toho dôvodu, že väčšina detí nemá skúsenosť s dramatickou výchovou a iné lekcie sme využili na ďalšie dramatické hry a cvičenia, ktoré rozvíjali ich zručnosti.

Prvá lekcia bola úvodná. Cez pohyb a zvuk sme si vytvárali rôzne slová a vlastnú reč. Na chvíľu sme sa stali jazykovedcami a pracovali sme s jazykovými rozdielmi.

V druhej a tretej lekcii sme sa zamerali na príslovia, spoločne sme hľadali ich význam a z jednotlivých tvorili živé obrazy. Tvorili sme tiež vlastné, nové príslovia, ktoré si každá skupina zapísala a spolu s obrázkom demonštrovala pred ostatnými.

Štvrtú lekciiu sme mali zameranú na pranostiky a v piatej boli spojené s riekankami. Venovali sme sa ročným obdobiam a pranostikám a spoznávali sme jednotlivé mesiace podľa pranostík. Pracovali sme s pantomímou a fantáziou. Jednotlivé riekanky sme spájali s ročnými obdobiami, hrali sme sa s významom a pomocou orffových nástrojov sme si vytvárali ich vlastné melódie.

⁸³ Pod pojmom lekcia myslím jedno stretnutie.

V ďalších dvoch lekciách sme sa zamerali na hádanky – každá skupina detí pracovala s jednou hádankou, pričom odpoveď na ňu neprezradila, ale pohybovo stvárnila.

Deti tiež vymysleli vlastné hádanky, pričom jej odpoveď mali dopredu danú. Posledná lekcija bola nerealizovaná a ponúkala zhrnutie a tvorivé zopakovanie drobných žánrov ľudovej slovesnosti.

Lekcie som sa snažila striedať a reagovať aj na potreby skupiny. Žiaci, ktorí pokračujú v krúžku už druhý rok, sa od druhého polroka aktívne pýtali na záverečné vystúpenie. Po pozitívnej skúsenosti s posledným vystúpením motivovali aj ostatných spolužiakov. Na záver roka sme sa rozhodli prezentovať na záverečnom festivale v *Labyrinte* a vychádzať z celoročnej práce. I keď predstavenie nie je cieľom mojej záverečnej práce, reflektovala som, že je pre skupinu veľmi dôležité a bola to cesta, ktorou sme mohli uzatvoriť celoročnú prácu. Jednu hodinu sme preto venovali tvorbe bodového scenára. Malo ísť o krátky divadelný útvar – divadielko poézie. Chceli sme použiť výstupy z lekcií – pantomímy, etudy, diela tvorivého písania – a predeľovať ich natočenými časťami. Tieto videozáznamy mali slúžiť na uvedenie jednotlivých častí – ouvertúry. Na natáčanie sme použili čiernu plachtu, za ktorou boli žiaci schovaní a postupne z nej vychádzali, schovávali sa alebo vykúkali.

Po poslednej hodine s hádankami, sa 11. marca uzatvorili školy a školské zariadenia na základe rozhodnutia vlády Českej republiky z dôvodu mimoriadnych opatrení v dôsledku epidémie COVID – 19. V lekciách sme s deťmi pokračovali v online podobe. V spolupráci s rodičmi sme sa s deťmi prepájali cez počítače, mobilné zariadenia alebo tablety a to v klasickom čase – pravidelne, každý utorok. Cez Google kalendár sme si vytvorili pravidelnú udalosť, na ktorú sme účastníkov pozývali a na stretnutia sa mohli pripojiť v podstate odkiaľkoľvek. Aj napriek nepriaznivej situácii sme stihli rýchlo zareagovať a nastaviť si fungovanie na diaľku, a to najmä vďaka vedúcemu centra Tomášovi Mohaplovi Doležalovi.

Hodiny vyžadovali veľkú pomoc a spoluprácu so strany rodičov. Kamera a mikrofón počítača museli byť správne nastavené, aby fungoval obraz aj zvuk. Pri technických problémoch sa strácal kontakt a pozornosť žiakov. Počas celej hodiny bolo dôležité, aby boli deti v tichej miestnosti – mikrofón totiž zaznamenáva všetok prípadný hluk a ostatné šumy, čo celý videohovor môže znepříjemniť ostatným účastníkom. Hneď na začiatku sme si tiež s deťmi nastavili isté pravidlá, podobne ako na kontaktnom vyučovaní.

Na spoločnú hodinu bolo potrebné vytýčiť si jasný cieľ – aký výstup/odkaz má hodina niesť. Zo začiatku to bolo hlavne o komunikácii. S deťmi sme sa na online hodinách veľa rozprávali, pričom sme rozoberali príjemné témy.

Keďže prvé lekcie sprevádzalo aj veľa technických problémov, bola som rada, ak sa všetkým pripojeným podarilo zapojiť a reflektovať zážitky.

Na hodinách sme pracovali s krátkym príbehom. Držali sme sa jednoduchého príbehu – nielenže nám spájal hodiny, ale ukázali sme si cez neho prácu na postave, charakteroch, príbeh sme variovali a postavy z príbehu sme si vyrobili do podoby bábok. Toto všetko sa nám podarilo urobiť na diaľku a s domácimi pomôckami. Zámerom nebolo deti zahlcovať samostatnými úlohami na doma, ale pracovať spoločne a ukázať im kvalitné využitie času a možnosť prostredníctvom dramatických hier zapojiť aj ostatných členov rodiny. Cez online režim sme ešte zakončili spoločnú tému hádanky, ale ďalšiu prácu s touto témou som s deťmi cez online výuku neotvárala. Hodiny som prispôsobila krízovému stavu. Verím ale, že aj táto skúsenosť bola pre skupinu zásadná. Ako samé deti reflektovali, mali pocit väčšej súdržnosti a vyskúšali si prácu na diaľku. V online režime vnímali svojich spolužiakov a učili sa každému dopriať potrebný „online čas“ na prácu.

5. Osem lekcí s ľudovou slovesnosťou

5.1. Lekcia I.

Utorok 12. 11. 2019

Téma: A bolo slovo.

Cieľ: Práca a hra so slovom, tvorivosť - vytvorenie vlastnej zvukovej stopy, cvičiť pozornosť k skupine a k svojmu partnerovi.

1. Húsenica

- I. Skupina sa postaví do radu za sebou a pohybuje sa v priestore. Prvý žiak vedie celý rad. Vytvorí jednoduchý pohyb (napr. dupnutie nohou) a ostatní ho musia opakovať. Takto sa spolu pohybujú po priestore. Žiak potom odíde na koniec radu a strieda sa s ďalším.
- II. V druhom kole, majú žiaci k pohybu, ktorý vytvorili pridať zvuk (napr. dupnutie nohou s pridaním citoslovce BUM) Ostatní žiaci v rade napodobňujú pohyb aj zvuk. Žiaci sa pohybujú po celom priestore a opäť sa všetci vystriedajú.
- III. Rad sa rozpustí a žiaci sa pohybujú voľne po priestore. Učiteľ ich vyzýva, aby sa snažili opakovať pohyb a zvuk, nakoniec vypustia pohyb a pokračujú len so zvukom. Učiteľ vedie skupinu, aby zvuk zrýchlila, naťahovala či gradovala až ho úplne stíšila.

2. Dialógy

Žiaci vytvoria dvojice. Pomocou zvukov, ktoré si vytvorili, majú medzi sebou viesť rozhovor. Navzájom si skúsia „povedať“ aký bol ich deň. Následne sa s učiteľom v kruhu rozprávajú čo sa im – len zo zvuku - podarilo zistiť od spolužiakov.

3. Kruh

Reflexia predchádzajúceho cvičenia.

Cez reflexiu otvára učiteľ ďalšie cvičenie

“Možno sa nám podarilo pomocou rytmu a zvukov vytvoriť skutočne aj nejaké slovo, ktoré niekde existuje a má svoj význam. A možno sme si vytvorili úplne nové slová, ktorým sme rozumeli len my. A keďže vám to tak dobre išlo, chcela by som vás poprosiť o pomoc...”

4. Jazykovedci

Učiteľ po celej ploche triedy poukladá papiere so slovami – najprv len slovenskými. Skupina si ich prechádza, číta a rytmizuje a reflektuje.

Čučoriedka	Borůvka
Bocian	Čáp
Brat	Bratr
Kôstka	Pecka
Vankúš	Polštář
Pery	Rty
Stôl	Stůl
Vietor	Vítr

Použité slovenské slová a ich české ekvivalenty.

5. Skúmanie slov

Deti sa rozdelia do dvojíc. Vyberú si si jedno slovo a zisťujú jeho význam (ak ho nepoznajú, vymyslia si ho). Prebieha diskusia v kruhu.

6. Dvojice slov

Učiteľ skupine ponúkne kartičky s českými prekladmi. Žiaci utvárajú dvojice zo slovenských a českých slov. Následne si slová spoločne prechádzajú a na základe slov vytvárajú z tiel sochy alebo ich vyjadrujú pantomimicky .

Zhodnotenie

Lekcia bola otvorením spoločného cyklu. Cez jednoduchú pohybovú hru sme si vyskúšali skladať pohyb so zvukom a následným opakovaním a zmenami temporytmu a intonácie vytvoriť vlastný dialóg. V reflexii na rozhovor zaznelo, žiakom ich zvuky pripomínali nejaké cudzie slová – boli pre nich smiešne, no v nejakom cudzom jazyku mohli mať aj svoj význam.

Stali sa z nás „jazykoví experti“. Žiaci boli sústredení, všetky slová poznali, jediné ktoré nevedeli zaradiť bola kôstka. Pri lekcii som pochopila, že jazykové rozdiely medzi slovenskými a českými slovami pre nich nie sú prekážka – práve naopak. Je to pre nich priestor k hre a objavovaniu, pri ktorom sa dopátrajú pravdy. Takéto otvorenie bolo pre mňa dôležité. Pri skúmaní slov sa deťom podarilo vynájsť a obhajovať svoje nápady – samozrejme, vychádzali z podstaty slova, z ich vlastnej skúsenosti ale záľuby (*napr. Vietor je slabí vítr, len taký, ktorý jemne hýbe listami na konároch, ale neodfúkne ich. Pery je moderné meno – meno speváčky. Kôstka je vlastne kostka na hranie s puntíkmi*).

5.2. Lekcia II.

Utorok 19. 11. 2019

Téma: Toľkokrát ľudia zopakujú rovnakú chybu, až sa zrodí príslovie.

Cieľ: Priblížiť si príslovia, spoznať ich účel na základe príkladov, schopnosť vyjadriť a obhájiť si nápad, spolupracovať, vytvoriť živý obraz.

1. Pohybová etuda/ Baba „*ksichtka*“

Deti hrajú simultánne. Učiteľ ich sprevádza bočným vedením. Atmosféru môže dotvárať hudba od korepetítora, jednoduchá rytmizácia alebo dopredu vybraná melódia púšťaná cez prehrávač.

Učiteľ:

“Ste na dvore u vás na záhrade, u starých rodičov alebo na chalupe. Vonku je krásne. Slniečko vám zohrieva tvár. Zhlboka sa nadýchnete, dnes je krásny deň, nič zlé vás nečaká. Napadne vám, že sa môžete ísť poprechádzať k neďalekému lesu.

Kráčate k lesu. Otočíte sa, či vás nikto nevidí, zrýchlite krok, užívate si sobotu. Rozbehnete sa. Bežíte po cestičke, ale zrazu sa rozhodnete si cestu skrátiť cez hustú trávu. Tráva je vám vysoká až po kolená. Nohy musíte zdvíhať veľmi vysoko, ruky dávate k nebu, aby ste sa dlaňami nedotýkali trávy. Beh spomalíte, až keď si uvedomíte, že ste už v lese. Kráčate pomaly a uvoľnene. Ved' sa o chvíľu vrátite domov a nikto si to ani nevšimne. Dýchate ten svieži vzduch lesa, cítite tam stromy, mach, šišky, huby a aj nejaké lesné ovocie. Skúsíte pohľadať lesné jahody, alebo by ste mohli domov priniesť aspoň natrhanú kyticu kvetov....”

Na scénu prichádza baba „*ksichtka*“, ktorá sa deťom najprv milo prihovára a láka ich k sebe do domčeka. Keď sa k nej začnú blížiť, vykrikuje a začne ich naháňať. Každý, koho chytí, musí spraviť nejakú škaredú grimasu a zostať v štronze. Deti sa na záver môžu zachrániť vetou: „*Bábo ksichtko z lesa pryč!*“

2. Kruh

Učiteľ sa detí pýta na babku „*ksichtku*“. Mohla by to byť baba z nejakej rozprávky? Prebieha diskusia v kruhu. Učiteľ sa pýta, či sa už deti nabudúce poučia a nebudú babe „*ksichtke*“ veriť. Prebieha debata, čo je to poučenie a skupina sa dostáva až k prísloviam. Prebieha diskusia v kruhu.

3. Rozdelené príslovia

Učiteľ deťom rozloží príslovia. Lístočky s vetami sú prestrihnuté. Úlohou detí je príslovia spoločne poskladať. Ak nájdú dvojicu, ktorá tvorí jedno príslovie, lístočky spoja a pomocou lepiacej gumy prilepia na rovnú plochu do úrovne očí.

Co můžeš udělat dnes /, neodkládej na zítřek

Co na srdci /, to na jazyku

Čert / nikdy nespí

Hlad / má velké oči

Bez práce / nie sú koláče.

Ráno je / múdrejšie večera

Zabudol vôl /, že teľaťom bol!

Čo sa v mladosti naučíš /, v starobe akoby si našiel

/ symbol značí miesto, kde bola veta rozdelená.

4. Príslovia – debata

Keď sú príslovia spojené, skupina si ich spoločne prechádza, číta a vysvetľuje významy.

5. Živé obrazy

Žiaci sa rozdelia do dvojíc/do trojíc. Každá skupina si vyberie jedno príslovie – ostatným skupinám ho neukazuje. O prísloví sa spolu ešte jedenkrát porozprávajú, ak im niečo nie je jasné, alebo sa v skupine na niečom nezhodujú, učiteľ je žiakom k dispozícii. Skupiny poprosí, aby skúsili príslovie znázorniť pomocou živého obrazu. Tento obraz, si môžu predstaviť ako fotografiu, ktorá príslovie znázorňuje.

6. Znak/symbol príslovia

Žiaci si prehodia skupiny, vrátia sa ku kartičkám a do priestoru k vete, zaznačia znaky/symboly, ktorými by mohli príslovie obrazovo označiť.

7. Reflexia

Do kruhu pred sebou odpovieme na otázku: “*Čo si chceme z hodiny odnieť?*”

Učiteľ deti vyzve, aby sa spýtali rodičov alebo kamarátov na ďalšie príslovia a aspoň jedno priniesli na ďalšiu hodinu.

Zhodnotenie:

Skupina sa pozitívne naladila hneď na začiatku hodiny – pohybové hry sú ich obľúbené.

Babku ksichtu som na začiatok zaradila úmyselne. Babka pripomína ježibabu a z celej situácie by sa dalo do budúcnosti poučiť – takto bola vedená aj diskusia (aj keď vám garantujem, že deti sa budú k babke približovať aj v ďalšej hre a jemne ju provokovať, aby ich začala naháňať). Príslovia väčšine skupiny neboli cudzie – stretli sa s nimi minimálne v škole. Spoločne ich dokázali poskladať a pripájať príslovia, ktoré sami poznajú. K významom prísloví sa najlepšie dostalo cez príklady situácií. Ich obraznosť väčšina chápala – s významom mala problém len jedna žiačka, ktorá ich si ich vysvetľovala doslovne.

Pri obrazoch si deti mohli vybrať príslovie z predchádzajúceho cvičenia alebo svoje vlastné. Obrazy boli opisom prísloví a reflektovali, ako ich deti vnímajú a s akou energiou alebo emóciami ich oslovujú.

5.3. Lekcia III.

Utorok 26. 11. 2019

Téma: Príslovie ako múdrosť – pokračovanie.

Cieľ: Spoznať a pracovať s ďalšími prísloviami, vedieť aktívne naslúchať spolužiakom, sebavedome si obhájiť vlastné tvrdenie, práca s gestom.

1. Naháňačka

- I. Hodinu skupina začína klasickou babou. Ten, kto má babu, chytá ostatných. Baba sa prenáša dotykom na druhú osobu.
- II. V druhej variácii musí ten, kto má babu pri jej predávaní ešte okrem dotyku povedať, na koho babu preniesol (napr. dotyk a „*Babu má Maťá*“)
- III. V tretej variácii sa vynechá dotyk a baba sa prenáša oslovením človeka, ktorému ju odovzdávam. Zvuk nasmerujeme na človeka, pri ktorom je žiak dostatočne blízko zavolá na neho menom.

2. Kruh

Skupina sa usadí do kruhu. Učiteľ sa ich pýta, či sa od posledného spoločného stretnutia neudialo niečo výnimočné a chceli by sa o novinku alebo zážitok podeliť s ostatnými – prebieha diskusia v kruhu. Následne ich vyzve, aby vyjadrili náladu, s akou dnes prichádzajú na hodinu, ale vyjadrili ju len jednoduchým pohybom ruky – gesto. Reflexia predchádzajúcej hodiny. Učiteľ sa žiakov pýta na záver minulej hodiny a na výzvu – pamätajú si o čo išlo? Žiaci majú pripravené príslovie, ktoré si priniesli na hodinu.

3. Príslovie v geste

Žiaci sa rozdelia do trojíc. Učiteľ ich vyzve, aby si vybrali jedno ľubovoľné príslovie a skúsili ho vyjadriť troma, vedľa seba stojacimi gestami. Skupiny majú v priestore svoje miesto, súkromie a potrebný čas. Učiteľ prechádza pomedzi nich. Pýta sa skupín na priebeh, prípadnú pomoc s doplňujúcim vysvetlením príslovie alebo diskusiou o ňom.

Pri predvádzaní mala každá skupina iný nástup. Jedna časť žiakov vchádzala po jednom do hracieho priestoru. Medzi gestami mali pozorujúci zavreté oči a učiteľ ich im tlesknutím dal signál na otvorenie. Ďalšia časť žiakov bola celý čas v hracom priestore. Na tlesknutie po jednom odkrývajú gestá – kto neodkryl gesto, zostáva v neutrálnej pozícii s rukami vedľa tela.

Po každej skupine prebieha diskusia. Učiteľ sa najprv baví s publikom: *Aké gestá sme videli? Vedeli by sme určiť, o aké príslovie ide? Prečo? Až potom sa obracia na skupinu: Počuli sme, o čom sme sa tu bavili – viete niečo potvrdiť alebo naopak vyvrátiť? Zaznela tu správna odpoveď – správne príslovie? Aké ste si vybrali? Prečo ste na jeho vytvorenie použili tieto gestá? Chceli by ste k tomu ešte niečo dodať – niečo čo tu nezaznelo, ale je to pre vás dôležité?*

4. Vlastné ponaučenia

Skupina sa usadí do kruhu. Učiteľ prinesie papiere, farebné ceruzky a fixky.

„Už sme tu počuli mnohé príslovie, niektoré som priniesla ja a niektoré vy. Rozprávali sme sa o situáciách, kedy sa dajú použiť a aký majú význam. Keďže sme sa presvedčili, že príslovie sú stále aktuálne, poďme skúsiť navrhnuť naše vlastné príslovie – možno budú pasovať k nejakej situácii, v ktorej ste sa ocitli, alebo hre, ktorú ste hrali...“ Žiaci začnú hovoriť svoje nápady – učiteľ ich vyzve, aby si ich zapisovali na papier. Bez triedenia sa žiaci pridajú do dvojíc/do trojíc. Vytvorené príslovie si zapíšu slovom a dokreslia ilustráciou. V triede prebieha živá diskusia a práca, žiaci sedia okolo seba. Na záver skupiny predstavujú svoje výtvyry a hlavne vysvetľujú, ako sa k nim dostali.

Zhodnotenie

Všetci žiaci si so sebou priniesli príslovie, o ktorých sa rozprávali už v šatni. Hodina začala klasickou naháňačkou, ktorá sa variovala – prenesenie baby dotykcom a hlasom a následne len hlasom. Variovalo sa s dotykcom a hlasom – keďže s gestom sme v hodine pracovali, chcela som s tým pracovať už v naháňačke na začiatku. Príslovie, ktoré deti na hodinu priniesli, mala väčšina zapísané na papieriku. Jedna žiačka z príslovie pripravila koláž obrázkov. Okrem známych prísloví, priniesli aj také, s ktorými som sa ešte nestretla.

O to viac bolo pre mňa ich vysvetľovanie zaujímavejšie. Bavilo ma, že svoje vysvetlenie mali založené na príklade situácií. Deti na seba reagovali a dopĺňali sa. Vyjadriť príslovie gestom bolo pre skupiny ťažké – to som si uvedomila hneď po zadaní. Vyšli z toho na prvý pohľad skôr živé obrazy, no keď som ich poprosila o krátky pohyb, deti pracovali s posunom a pohybom rúk, čo spolu s mimikou vytvorilo zaujímavý celok a líšilo sa tak od predchádzajúcej hodiny.

Vlastné príslovia prekvapili originalitou, deti vychádzali zo svojich zážitkov a skúseností. Vytvorenie vlastných prísloví, bolo pre nich ako tvorivé písanie. Prezentovanie bolo pre nich dôležité, pretože obhajovali vlastnú tvorbu. Snažili sa nám príslovie priblížiť čo najdôkladnejšie.

5.4. Lekcia IV.

Utorok 21. 01. 2020

Téma: Veľká múdrosť – malé slovné spojenie.

Cieľ: Zoznámiť sa s pranostikami, zvládnuť jednoduchú pantomímu, vnímať neverbálnu reč svojho tela ostatných v skupine, kooperácia.

1. Naháňačka - Ľadová kráľovná

Učiteľ je v roli ľadovej kráľovnej. Koho chytí, toho zamrazí. Zamrazení sa nedajú nejakým spôsobom zachrániť. Hra končí, keď je celá skupina zamrazená.

- I. V druhej variácii učiteľ určí jedného zo skupiny záchrancom. Zamrazených, môže oslobodiť tak, že k nim pristúpi, chytí za plecia a pošúcha nimi. Rozmrazený môže pokračovať v hre.

2. Jazyková rozcvička

Skupina sa usadí do kruhu. Následne skupina je vyzvaná, aby si rukami jemne prechádzala po tvári a krúživými pohybmi postupovala od čela, cez sánky, líca až k brade. Následne si po celej tvári jemne klepkajú bruškami prstov. Slovo, s ktorým skupina pracuje znie „*Ouex*“. Na začiatok sa vyslovuje pomaly so sústredením na každú jeho časť. Potom skupina skúša tempo zrýchľovať. Slovo si žiaci skúsia individuálne, môžu si pritom pomáhať rytmizáciou.

3. Asociácie

Učiteľ po jednom vyťahuje obrázky – patriace k jednotlivým ročným obdobiam. Po každom skupina spraví asociačný kruh – čo deti napadne, keď uvidia práve ten konkrétny obrázok. Na záver dá učiteľ všetky štyri obrázky k sebe a začne debata: „*Čo vám napadne keď dám všetky štyri obrázky k sebe?*“ „*Aké ročné obdobie je vaše obľúbené a prečo?*“

4. Pantomímy k ročným obdobiam

Žiaci sa rozdelia do štyroch skupín. Vyberú si jedno z období reprezentované obrázkom. Ich úlohou je nájsť k ročnému obdobiu tri aktivity, ktoré nám vybraný čas v roku ponúka. Žiaci najprv vytvoria tri obrazy ale majú sa pripraviť aj na ich jednotlivé rozpohybovanie.

Po každej skupine nasleduje diskusia – najprv sa učiteľ pýta pozorovateľov: „Čo sme videli? Čo sme odčítali? Bolo nám všetko jasné? Čo by nám, ako divákom, viac pomohlo?“ a potom konkrétnej skupiny: „Chceli by ste doplniť ešte niečo, čo tu nezaznelo? Odčítali sme všetko správne? Podľa čoho ste si vybrali aktivity?“

5. Pranostiky

Žiaci sa posadia do kruhu. „Možno ste už niekedy počuli, že s ročnými obdobiami sa spájajú pranostiky. Počuli ste už niekedy o pranostikách? Viete, čo sú pranostiky?“ prebieha diskusia.

Učiteľ pokračuje „Pranostiky – predpovede budúcnosti, najmä počasia. Ku každému mesiacu sa viaže hneď niekoľko pranostík.“ Učiteľ sa s deťmi rozpráva, na čo slúžili pranostiky. Ľudia v minulosti nemali predpovede počasia a nemohli si ich pozrieť v televízii ani na internete. Potrebovali sa orientovať v zmenách počasia, aby sa najmä postarali o úrodu.

Učiteľ vytiahne papieriky, na ktorých sú napísané pranostiky. Pomaly ich skupine prečíta, dáva dôraz na zrozumiteľnosť a mesiac, s ktorým sa pranostika spája. Skupine prídu pranostiky ako veštecké predpovede. Učiteľ ich vyzve, aby si vybrali jednu pranostiku, skúsili si ju – najprv v tichosti prečítať. Potom ju skúsili predniesť pred ostatnými. Dôraz sa kladie na artikuláciu a zrozumiteľnosť. Pri čítaní sú žiaci v priestore, aby sa mohli prirodzene hýbať a zapojili nielen mimiku, ale aj gestiku.

V lednu za pec si sednu.

Dážď, keď nesie január, neteší sa hospodár.

Leží- li kočka v únoru na slunci, jistě v březnu poleze za kamna.

Ak je február mierny, je jarný čas potom biedny.

V únoru sníh a led, v létě nanesou včely med.

Koľko je v marci rosy, toľko v máji mrazu.

V březnu sedlák stromy ořezáva, ale kabát ještě nesundává.

Březnové slunce má krátke ruce a dlouhý kabát.

Keď v apríli hojne vietor duje, stodola sa zaplňuje.

Chladno a večerní mlhy v máji hojnost ovoce a sena dají.

Když se v máji blýská, sedlák si výská.

Májový dážd' padá - zlato padá.

Netřeba v červnu o déšť prositi, přijde, jak začne se kositi.

Chladný júl celé leto ochladí.

Staví-li v červenci hromadu mravenci po kraji všude, tuhá zima bude.

Když je v srpnu ráno hodne rosy, mají z toho radost vosy.

Víchristý august - daždivý september.

Teplé září – dobře se ovoci i vínu daří.

September - z poľa ber!

Říjen když blýská, zima plíská.

Ak je október veľmi zelený, bude potom január hodne studený.

Začátkem – li listopadu sněží, mívá sníh pak výšku věží.

Na začiatku novembra sa teplo so zimou háda.

V prosinci zima ještě laškuje, ale v lednu již kraluje.

6. Relaxácia

Účastníci hodiny si ľahnú na zem. Učiteľ ich motivuje pri predstavách:

„Hovorí sa „Horúce leto, studená zima“. Ležíme na lúke. Tráva je mäkká a príjemná ako huňatá poduška. Chcete sa do nej prepadnúť. Cítite, ako vám slnečné lúče zohrievajú tvár. Je to príjemné teplo.“ Učiteľ prechádza okolo žiakov a skúša ich nohy a ruky – či sú naozaj uvoľnené a nie sú napnuté alebo v kŕči. *„Jedna pranostika hovorí „Louku seč, když je ti jí nejvíce líto“ teda vtedy, keď je najkrajšia, plná kvetov a farieb. Nadychujete sa a cítite vôňu tých rastlín okolo vás. Je to príjemná sladká vôňa.“* Učiteľ dáva žiakom priestor, dýcha spolu s nimi *„Hlboký nádych nosom, chcete si nabráť celú tú vôňu. Slnko ktoré na vás svieti, vám pomaly zohrieva telo, začína vám z toho byť až horúco. Ale predsa len je pravda, že “Lepšie jedno leto ako sto zím“.*

„Kvety vás hladkajú po tvári, po rukách a po nohách. Cítite ich na chodidlách a je to príjemný pocit. Počujete hmyz, ktorý tam žije: cvrčkov, včely, koníky. Počujete ako sa rastliny hýbu vo vetre.“

„Ale občas to býva tak, že keď „Slunce peče - déšť poteče“. Zrazu sa slnko schová za oblak a ten tieň vás ochladí. Vietor pofukuje silnejšie a zostane vám zima na holé ruky. Jemne vás zatrasie, a naskočia vám zimomriavky. Telo stuhne ale snažíte sa držať aspoň trochu toho tepla. Slnko zašlo len na chvíľu. Oblak letí ďalej a slnko a jeho lúče na vás opäť dopadajú. Zohrievate sa, otočíte sa ešte chvíľu na bok, vnímate svoj dych, ale viete, že musíte odísť skôr, ako začne pršať.“

Učiteľ nechá žiakom ešte chvíľu čas, pomaly otvárajú oči

Zhodnotenie

Aktivita na začiatku hodiny mala evokovať ročné obdobia. Deti v cvičení pantomímy, zobrazovali športové a relaxačné činnosti. Jedna skupina si pripravila tri aktivity, ktoré na seba nadväzovali a vytvárali tým krátky príbeh (cesta na rozhľadňu).

Pri pranostikách deti zneisteli. Na hodine sa ich mnohí dotkli prvýkrát, preto som postupovala pomaly. Z diskusie som vyvodila, že niektorým žiakom, robilo problém špecifikovať jednotlivé mesiace – čo sa v tých konkrétnych deňoch deje, preto im pranostiky nedávali spočiatku zmysel.

Rozhodla som sa z tejto skúsenosti vychádzať na ďalšej hodine, zamerať sa na riekanky, ktoré by sa viazali k ročným obdobiam. Čo bolo ale dôležité, pranostiky v žiakoch vyvolali určitý pocit a emóciu (magické, zvláštne, smiešne).

5.5. Lekcia V.

Utorok 28. 01. 2020

Téma: Riekankami cez celý rok, od jari až do zimy.

Cieľ: Prostredníctvom riekaniek si priblížiť jednotlivé mesiace, rozvíjať rytmické čítanie, využívať nadobudnuté skúsenosti pri práci, rešpektovať partnera pri individuálnych nápadoch, zapojiť sa do celku – skladby.

1. Rytmus

Učiteľ je na jednej strane miestnosti – žiaci na druhej. Pohyb žiakov vedie variovaním slov – mení ich rytmus, intonáciu, melódiu a emóciu. Žiaci sa podľa toho hýbu priestorom k učiteľovi. Slová sa striedajú – od jednoslabičných až po viacslabičné.

2. Kruh

Učiteľ nadviaže na predchádzajúcu hodinu – čo si z nej pamätáme? Do priestoru vkladá kartičky s názvami mesiac – skupina ich spoločne zaradí sa seba. Na záver sa rad prečíta- je zoradený správne? Prebieha diskusia v kruhu - aký je váš obľúbený mesiac a prečo?

3. Rozdelenie mesiacov

Učiteľ na stenu pripevní lístky s ročnými obdobiami. Skupina má za úlohu priradiť mesiace k ročným obdobiam.

4. Riekanky

Učiteľ vytiahne papiere s riekankami a rozloží ich do priestoru. Skupina si ich prezerá a každý si vytiahne jednu ukážku. Tú prečíta celej skupine. Po prečítaní každej riekanky nasleduje diskusia (O čom bola riekanka? Aký z nej máte pocit?) Následne skupina priraduje riekanky k jednotlivým ročným obdobiam.

V Máji z jara, z jara

Každá babka stará

Tlačí se k sluníčku

Zpívá si písničku:

„Kdybych byla mladší,

Byla bych já radší“

*Jeseň je bohatá,
listy má zo zlata.
Listy má zo zlata,
Hádže ich do blata.*

*Hřej slunéčko, hřej,
Hory doly krej
Povyskoč si vejše,
Na tej naší střeše
Kolo udělej.*

*Zavírám, zavírám les,
Aby sem nikdo nevlez,
Ani kočka, ani pes.
Vleze-li sem bába
Ať z ní je žába,
Vleze-li sem dědek
Ať je z neho dudek.*

*Táta včera venku
Našel první sněženku,
Vedle petrklíč,
Zima už je přič.*

*Když přibývá dne,
Přibývá i zimy.
Ve dne svítí,
V noci pálí.*

*Nesem jahod plné hmky,
Vyplašili jsme dvě srnky
A jednoho jelena,
Třásla se mu kolena.*

*Bude zima, bude mráz,
Kde sa, vtáčik, kde schováš?
Schovám sa do javora,
Tam je moja komora.*

5. Pohyb

Učiteľ žiakov vyzve, aby riekanky skúsili vyjadriť pohybom – pohybovou improvizáciou.

6. Orffové nástroje

Učiteľ prinesie krabicu s orffovými nástrojmi. Skupina ich spoločne identifikuje. Deti skúšajú nástroje. (Aký majú nástroje zvuk? Čo vám ten zvuk pripomína? Aký máte z neho pocit?)

7. Zhudobnené riekanky

Vyjadrenie nálady či charakteru riekanky s použitím hudobných nástrojov.

Zhodnotenie

Cez lekciu som chcela pristúpiť k tvorivému dotváraniu riekaniek pomocou hudobných inštrumentov. Rešpektovala som pritom predstavy detí a výber nástrojov, s ktorými pracovali. K melódiám sme sa pritom dostali postupne, a to cez slovo a pohyb. Hudobné nástroje predstavujú pre deti zhmotnenie zvuku. Samozrejme, ich zaujali a nechceli ich do konca hodiny pustiť. Pri zhudobnení riekaniek si jedna skupina rozdelila jej časti a hudobné nástroje zapojovala postupne. Jedna skupina riekanku opakovala hneď trikrát – pričom prvýkrát ju predniesla, pri druhom opakovaní zapojila nástroje a k tretiemu choreografiu v priestore. Do riekaniek vložili improvizáciu, prácu s tempom, rytmom. Útvary odzrkadľovali ich vnímanie a emóciu z predlohy a riekanky boli pre nich dobrým východiskom k rytmickému cíteniu.

5.6. Lekcia VI.

Utorok, 25. 02. 2020

Téma: Odpoveď sa skrýva v hádanke.

Cieľ: Cez etudy sa dopracovať k odpovediam na hádanky, uvedomiť si podobnosti medzi hádankami, nájsť kreatívne riešenia situácií, sústrediť sa na úlohu.

1. Lovec

Skupina má od učiteľa vyhradený priestor. Určí sa jeden žiak - lovec mamutov, ktorému sa zaviažu oči. Cez imagináciu učiteľ podporuje predstavivosť žiakov (Praveký lovec je veľmi hladný, musí chytiť nejakého veľkého mamuta.) Keď lovec chytí žiaka, poviem – „Mám mamuta!“ Skupina na neho reaguje – „Kto je to?“ Hmatom zisťuje, o koho sa jedná/koho chytil. Keď nevie, pokúsi sa to aspoň uhádnuť. Keď neuhádne, mamut je voľný.

2. Jazykolam

Skupina stojí v kruhu – učiteľ ponúkne žiakom jazykovú rozcvičku. Pracujeme s vetou „*Máma má málo máku.*“ Skupina skúša jazykolam spoločne. Učiteľ potom ponúka jednotlivé variácie, pomocou ktorých motivuje žiakov k premenám spôsobu vyjadrenia jazykolamu:

- Smutne oznamuješ sestre, že na obed nebudú buchty.
- Chceš poradiť spolužiakovi cez písomku, ale nesmie ťa počuť učiteľ.
- Čuduješ sa, ako mohla mamina zabudnúť nákup v obchode.
- Hovoríš najlepšej kamarátke, že sa ti páči nový spolužiak.
- Pokúšaš sa zavolať na kamarátku, ale je na druhej strane mosta.

3. Kruh

Skupina sa posadí do kruhu. Učiteľ sa žiakov pýta, čo sú to hádanky – prebieha diskusia.

4. Hádanky

Žiaci sa rozdelia do skupín. Každá skupina si vylosuje jednu hádanku. Majú si ju prečítať, ak im niečo nie je jasné, zavolajú učiteľa.

Černá hlavička, bílá nožička. Hlavička když zčervená, konec nožky znamená. Co je to?

Zápalka

Neustále to mění tvar, přesto je to stále kulaté. Co to je?

Měsíc

Dve okénka před okénky, mezi nimi sedlo a nohy za ušima. Co to je?

Brýle

Mladá jsem velká, stará jsem malá. Kdo jsem?

Svíčka

Bez nôh prejde celý svet. Čo je to?

Voda

Hoc má dlhú bradu,

nevie ti dať radu.

Koza

Modrý klobúk, čo celý svet prikryje.

Nebo

Na veži sedím, nie som vták,

vo vrecku ležím, tiki — tak.

Hodiny

5. Etudy

Každá skupina má za úlohu pripraviť krátku etudu, v ktorej by sa schovávala odpoveď na jednotlivé hádanky. Pred každým výstupom najprv hádanku povedia skupine. Ostatní žiaci ešte nehádajú, ak niekto pozná odpoveď, neprežrádza ju. Po etude skupina opäť zopakuje hádanku a žiaci môžu odpovedať. Na záver skupina prezradí správnu odpoveď a prebieha diskusia o etude.

Zhodnotenie

Začiatok hodiny otvorila hra lovec, ktorá je variáciou slepej baby. Jemne som ňou chcela naznačiť tému celej hodiny. Jazyková rozcvička aktivovala deťom jazyk a mimiku a pripravila ich na čistý jazykový prejav, ktorý bol pri otvorení etúd dôležitý – skupina predstavovala publiku hádanku, prejav musel byť zrozumiteľný a jasný. Aj tu to poňali deti individuálne. Jedna skupina sa pýtala otázku spoločne, ďalšia si ju medzi sebou rozdelila a ďalšia vybrala zástupcu. Deti pracovali aj s priestorom, ktorý sa delil na javisko a hľadisko. Keďže je hracia plocha pomerne veľká, rozdelila som ju v strede plachtou, ktorú deti pri hre využili. V etudách deti náznakmi pracovali s odpoveďami hádaniek. Jedna skupina telom vytvorila predmet, čo ponúkalo skôr živú sochu predmetu v priestore (brýle). Ďalšie skupiny pracovali s predmetom imaginárnym. Žiaci chceli na záver ponúknuť hádanky, ktoré poznajú. Keďže sme už vyčerpali čas, nadviazala som na to v ďalšej lekcii.

5.7. Lekcia VII.

Utorok 03. 03. 2020

Téma: Hádanky – pokračovanie.

Cieľ: Cez vybraný predmet vytvoriť vlastnú hádanku, pracovať s tajomstvom a imagináciou,

1. Schovaný predmet

Učiteľ v triede schováva po jednom rôzne predmety (starý mobil, kocka na hranie). Úlohou skupiny je nájsť predmet v miestnosti. Keď ho však nájdú, žiak na sebe nemôže nič nechať spoznať a tváriť sa, že predmet nenašiel a sadnúť si až po chvíli – napríklad keď je na inom mieste miestnosti.

2. Predmety z krabičky

Skupina sa rozdelí na dvojice a trojice a nájde si v priestore vlastné miesto. Učiteľ priniesol plechovú škatuľku s rôznymi predmetmi (*okuliare, náramok, mobil, mušľa*). Každá skupina si vyberie jeden predmet, pričom ho neukazuje. Učiteľ ich vyzve, aby si predmety dobre popozerali a preskúmali (*Na čo sa predmet používa? Z akého je materiálu? Akú má farbu? Čo vám predmet pripomína? Ako by sa dal použiť?*) V skupinkách prebieha diskusia. Deti majú k dispozícii papiere a farbičky na zápis alebo zakreslenie podnetov.

3. Hádanka na predmet

Keď skončí skúmanie, učiteľ deti vyzve, aby vymysleli hádanku, pričom odpoveďou bude práve predmet zo škatuľky. Deti majú využiť to, čo sa o predmete dozvedeli – čo im pripomína, na čo sa používa, aký je veľký, alebo z akého je materiálu.

Skupiny si výtvary navzájom prečítajú a hádajú správnu odpoveď.

4. Práca s predmetom

Každá skupina predmet použije v činnosti, ktorú predvedie ostatným.

Zhodnotenie

Skupina vždy pozitívne reaguje na rekvizity a predmety, ktoré prinesiem na hodinu. Keďže v Česku už začali prichádzať do platnosti niektoré opatrenia v dôsledku pandémie COVID – 19 a vedeli sme, že ďalšie hodiny sa neuskutočnia, lekcii si skupina užila. Hádanky k predmetom si zapísali a pridali k nim ilustrácie. Podarilo sa im vymyslieť vtipné spojenia a nabádala som ich, aby z poznatkov o predmetoch vyťažili maximum. Bola som rada, že sa im cvičenie páčilo a niektorí reflektovali, že ho použijú aj na predmety doma a vymyslia hádanky pre rodičov alebo súrodencov.

5.8. Neuskutočnená hodina

Téma: Opakovanie je matka múdrosti a otec slovesnosti.

Cieľ: Zopakovať si žánre, s ktorými sme počas roka pracovali, praktické overenie znalostí.

1. Brainstorming – symboly a príklady

Žiaci vstupujú do priestoru. Na podlahe sú uložené príslovia, hádanky, riekanky a pranostiky.

Učiteľ poprosí skupiny, aby si ukážky prečítali. Na stene má pripravené 4 A3 papiere. Následne sa pýta skupiny: *„Ako by ste spoznali hádanku, príslovie, riekanku a pranostiku? Podľa čoho ste zistili, že ide o hádanku, príslovie, riekanku alebo pranostiku? Akú radu by ste dali niekomu, kto nevie rozoznať, o aký útvar ide?“* Učiteľ zapisuje body, na ktorých sa s deťmi dohodli. Deti čítajú k žánrom jednotlivé príklady z papierov.

2. Úlohy

Žiaci sú rozdelení na tri skupiny. V priestore ich čakajú tri úlohy s indíciami. Ich prvou úlohou je dopísať pranostiku, príslovie a vymyslieť hádanku na zadaný predmet. Útvary majú domyslieť podľa svojej tvorivosti (neexistuje správne riešenie) a zhodnúť sa na význame (*čo nám táto pranostika/príslovie hovorí? Aký je tam zašifrovaný význam? V akej situácii by ste ju mohli použiť?*)

- **Pranostika**

Kytička suchých kvetov a k nej papier s nadpísaným začiatok pranostiky *„Sušené kvití na konci července ...“*.

- **Príslovie**

Gulové eso a k nemu papier s nadpísaným začiatok príslovia *„Kto ráno pracuje a skoro vstáva ...“*

- **Hádanka**

Perník v tvare srdca a k nemu papier s nadpísanou úlohou „*Použi ma v hádanke. (srdce/srdiečko/srdíčko, perník, cesto)*“⁸⁴

Skupiny sa postupne vystriedajú pri každej úlohe. Svoje tvorivé nápady si pritom berú so sebou.

3. Prezentácia úloh

Skupiny prezentujú svoje výtvary. Prečítajú útvar a vysvetlia význam. Následne si vyberú jeden z útvarov – buď pranostiku alebo príslovie a ich úlohou je zahrať situáciu z ich bežného dňa, pri ktorej by mohli toto ich nové príslovie alebo pranostiku použiť. Špecifikujú si pritom, v akom prostredí sa nachádzajú, v akom čase, kto sú a aká je to situácia. Po situáciách vždy nasleduje diskusia (*čo sme zo zahraniého vyčítali, v akej súvislosti bolo príslovie/pranostika použitá a prečo*)

4. Reflexia a záver

Skupina je v kruhu – učiteľ deti vyzve, aby si urobili pohodlie, usadili sa alebo si ľahli. Učiteľ im pripomína lekcie zamerané na drobné žánre ľudovej slovesnosti ktoré im rekapituluje od začiatku školského roka. Pripomína aktivity, výtvary detí, hry, pantomímy aj etudy. Počas rozprávania do kruhu kladie kartičky *Dixit*⁸⁵. Žiaci si majú vybrať jednu kartičku, ktorá podľa nich vystihuje hodiny, ktorými si spolu prešli. Deti majú kartičku opísať a odôvodniť jej výber. Kartu si nechávajú ako pamiatku – ak budú chcieť, môžu si podľa nej vytvoriť nové príslovia, hádanky, či rýmovačky.

⁸⁴ Žiaci si pri vyrábaní hádanky vyberú jedno z troch slov – perník sa totiž môže brať ako sladkosť, srdce ale aj cesto. Každá skupina vyškrtne slovo, ktoré si vybrala a žiadna iná skupina ho už nesmie použiť. Slová majú viaceré variácie a je na žiakoch, ktoré si vyberú.

⁸⁵ Alternatívou *Dixitu* môže byť *Folxeso* – drevené folklórne pexeso na ktorom sú zobrazené tradičné folklórne vzory z celého Slovenska.

6. Reflexia

Bakalárska práca a jej praktická časť boli pre mňa veľkou výzvou. Púšťala som sa do témy, o ktorej som si musela veľa prečítať a naštudovať, aj keď nejakú „hrubú“ predstavu som na začiatku o lekciami mala. Bavila ma na tom tá rôznorodosť materiálov aj to, že som mala možnosť, zoznámiť sa s českými tvarmi ľudovej slovesnosti, ktoré som dovtedy nepoznala a priblížiť deťom tie slovenské.

Bolo pre mňa dôležité pracovať systematicky a postupne si zhromažďovať literatúru k téme. S vyučovaním na krúžku sme začali až v októbri a pri stretávaní raz do týždňa čas plynul veľmi rýchlo. Keďže sa skupina rozrástla a prijala nových členov, prvé stretnutia sme prispôbili kohézii skupiny a vzájomnému spoznávaniu.

Lekcie prebehli bez nejakého narušenia a deti ich prijali pozitívne. Žiaci sa vedeli sústrediť a keďže sa s niektorými žánrami stretli už v škole, neboli pre nich úplne cudzie. Prijali aj jazykovú dualitu útvarov – duálne sme totiž fungovali celý rok a časť toho predchádzajúceho. Tiež som považovala za dôležité, lekcie prinášať postupne a striedať ich voľnejšími týždňami, aby som zbytočne deti témou nezahltla a neprijímali ju s odporom a rovnako, aby mali čas o naučených veciach premýšľať. Ukázalo sa totiž, že jazyková hra, vstúpila deťom aj do bežného života a začali sa s niektorými z princípov hrať aj mimo krúžku.

Po zacielení témy na drobné žánre ľudovej slovesnosti, som si predstavovala, že realizované hodiny budú oddeľovať české a slovenské útvary, budeme sa zameriavať na rozdiely a mala som za to, že pre deti budú zo začiatku slovenské útvary ťažko zrozumiteľné a uchopiteľné. Zlomovým momentom pre mňa bola prvá hodina, na ktorej deti veľmi prirodzene pracovali so slovenskými slovami, vyslovovali ich, pantomimicky slová stvárňovali a zaraďovali do dvojíc. Na záver hodiny dokonca niektorí reflektovali, že predsa po slovensky vedia a na Slovensko dokonca chodievajú a poznajú aj slovenské deti, s ktorými sa hrávajú. Mala som dokonca pocit, že mi to hovoria s vyčítavým podtónom. Vtedy sa mi to spojilo so spomienkou, kedy som deti prestala učiť v češtine a prešla som do svojej rodnej reči, predchádzajúci školský rok 2018 - 2019. Kolega Tomáš sa detí na záver prvej takejto hodiny spýtal, čo sa na mne zmenilo, čo je na mne nové. Deti si ma prezreli, niekto spomenul nový účes ale inak nič nové neidentifikovali. Rozdiely pre nich vtedy neboli podstatné – ale tá podoba, prirodzenosť po navrátení mojej istoty a sebadôvery vo vystupovaní po tom, čo som začala používať slovenčinu – to bolo presne to, čo skupina tak citlivo a jasne vnímala.

Keď som sa ich po čase spýtala, čo si mysleli o mojej reči na začiatku daného školského roka, odpoveď bola – „*Mart'o, no já nevím, ale ty jsi mluvila jakoby si byla z Ukrajiny!*“ Samozrejme som deťom nikdy nevysvetlila, že som začala hovoriť po slovensky. Pochopila som totiž, že oni o tom od začiatku vedeli a akceptovali to.

Prvá lekcija bakalárskej práce, ktorá otvorila celý cyklus drobných útvarov ľudovej slovesnosti, ma nasmerovala celkom novým smerom a opäť sa mi potvrdilo, že lekcije sa síce plánujú a učiteľ mieni, ale deti konajú a to predsa všetko mení.

Dôležité pre mňa bolo tiež to, že na hodinách deti reagovali a prinášali vlastné impulzy - príklady žánrov ľudovej slovesnosti na ktorých sme v danej hodine pracovali a odnášali si ich naspäť do rodín, do školy či voľnočasového klubu. Mama jednej žiačky mi po hodine reflektovala, že dcéra si vymýšľa a sama píše hry so slovami, tajničkami a hádankami. Verím, že aj lekcije, veľmi prirodzene, túto záľubu podporovali a nasmerovali na nové spôsoby hry.

Naša komunikácia sa počas tohto školského roka upevnila a rýchlo sa na ňu naučili aj noví žiaci. Čoraz menej som sa stretávala s tým, žeby som žiakom musela prekladať nejaké slovenské slovo a čoraz častejšie ho skupina vedela preložiť žiakovi, ktorý túto podporu ešte potreboval. A čo viac – počuť od mojich českých žiakov slovenské slová mimo aktivity alebo cvičenia, bolo pre mňa skutočným zadosťučinením.

Hodiny som zostavovala podľa jednotných výstupov – na začiatku bola pohybová aktivita, ktorou som sledovala načrtnutie a otvorenie témy a rovnako zámer, aby sa skupina na seba naladila. Prepojenie s témou sa mi nie vždy úplne podarilo, preto tento univerzálny vzor občas pôsobí nedomysleným a nejasným dojmom. Iný postup by som ale nevolila - zo začiatku som ešte pracovala s nápadom rozdeliť prácu s ľudovými žánrami podľa jednotlivých ročných období roku. Tam sa mi však začali otvárať zvyky a tradície jednotlivých období oboch národov, a to sa odklňalo od môjho zámeru pracovať najmä so slovom a drobnými žánrami. Témou a jadrom hodiny bol konkrétny drobný žáner ľudovej slovesnosti a na záver výstup detí.

Lekcie na seba nadväzujú – prvou som otvorila vstup do práce so slovom a poslednou som celý cyklus uzatvorila. Podarilo sa zrealizovať sedem lekcií, no následne došlo k uzatvoreniu škôl a inštitúcií a rovnako aj strediska voľného času, takže sme v stretávaní po týždňovej pauze, pokračovali v online režime.

Aj keď výstupom bakalárskej práce nemalo byť záverečné predstavenie, s deťmi sme k nemu smerovali. Malo pozostávať z častí a výstupov, ktorým sme sa venovali na hodinách. Chceli sme tak ukončiť celoročnú spoločnú prácu. Zrušením týchto aktivít a aj záverečného festivalu, na ktorom sa malo vystúpenie konať, sme tieto plány zrušili. Na prvom online stretnutí sme uzavreli ešte jednu lekciu hádaniek, ale ďalej som už v téme ľudovej slovesnosti nepokračovala. Podmienky na realizáciu neboli priaznivé a tak posledná, ôsma lekcija, nebola zrealizovaná. Aj napriek týmto okolnostiam, prácu s deťmi cez online prostredie nehodnotím negatívne. Napriek tomu, že sme sa k záverečnému vystúpeniu nedostali, deti krásne reflektovali aj výhody vzdialenej výučby. A vyšlo mi z toho, že všetka spoločná práca a tá cesta, je občas oveľa podstatnejšia ako samotný cieľ.

7. Záver

V úvode som si nastavila ciele bakalárskej práce - zrealizovať dramatické lekcie, v ktorých si, spoločne so skupinou detí, prejdeme a oboznámime sa s krátkymi žánrami českej a slovenskej ľudovej slovesnosti. Zároveň som si za cieľ stanovila zdokumentovanie postupu práce a priblíženie ľudovej slovesnosti oboch krajín a národov, poukázanie na rozmanitosť tvarov a podobnosť našich kultúr. Rovnako som zamýšľala upozorniť na fakt, že ľudová slovesnosť nepatrí do dávnej histórie, ale je v bežnom jazyku stále živá, vyvíja sa a dá sa s ňou tvoriť a pracovať aj v modernom prostredí. Tieto ciele práce sa podarilo naplniť.

K samotnému slovu mám veľký vzťah. Ten sa začal vyvíjať už na základnej škole, kde som recitovala a chodila na prvé prehliadky umeleckého slova. K ľudovej slovesnosti som sa dostala cez spevácky zbor, ktorého časť repertoáru tvorili práve ľudové piesne. Nielen k slovu, ale aj k zvykom a tradíciám som sa ďalej dostala cez publikácie vydavateľstva *Fortuna Libri* a autorky Kataríny Nádaskej, ktoré editoval môj dedko. Obsiahle diela v sebe zahŕňali tradície, zvyky, piesne, ale aj povery, recepty a rôzne žánre ľudovej slovesnosti. Uvedomila som si obsiahlosť materiálu a potvrdilo sa mi to aj na hodinách literárno-dramatického odboru v Trnave, kde ich pri práci používala aj moja kolegyňa Blanka Blesáková. Pri vyučovaní v Brne som si uvedomila, že českú slovesnú kultúru neovládam a so slovesnosťou ako takou, prestávam pracovať. Vyrýsovala sa mi tak téma záverečnej práce - zoznámiť deti s českou a slovenskou ľudovou slovesnosťou. Táto téma mala obohatiť nielen skupinu, ale aj mňa, či už českými drobnými žánrami ale aj ľudovými dielami či odbornou literatúrou. Záverečná bakalárska práca bola inšpirovaná práve týmito aspektami a pre mňa aj pre skupinu jedinečná výzva.

V prvej kapitole bakalárskej práce sa zaoberám pojmom ľudová slovesnosť a definujem jej základné znaky a tiež poukazujem na prácu so slovom a oralitou. V podkapitole ponúkam dejinný prierez slovenskou a českou ľudovou slovesnosťou, približujem odbornú literatúru a významných zberateľov a predstaviteľov ľudovej slovesnosti oboch národov.

V druhej kapitole rozdeľujem žánre ľudovej slovesnosti, s ktorými som počas lekcií pracovala a definujem ich.

Tretia kapitola sa zaoberá metódami dramatickej výchovy, ktoré som vo svojej práci používala. Vo štvrtej kapitole charakterizujem skupinu detí z hľadiska vývinovej psychológie a rovnako opisujem aj deti v skupine, s ktorou som realizovala praktickú časť tejto práce. V tejto časti opisujem svoje pôsobenie v Labyrinte a rovnako aj vývin skupiny a prácu s nimi počas celého školského roka 2019/2020, ktorý bol poznačený pandémiou COVID-19. Na základe opatrení vydaných vládou Českej republiky sme zastavili vyučovanie a osobné stretávanie. Z ôsmich lekcií, sa mi podarilo zrealizovať sedem – poslednú som napísala bez realizácie, ako záver a ukončenie celého cyklu práce s ľudovou slovesnosťou.

V ďalšej časti práce sa zameriavam na praktickú časť a opis jednotlivých lekcií. V závere sa nachádza reflexia činnosti a zoznam použitej odbornej literatúry. Práca je zakončená obrázkovými prílohami, ktoré boli použité pri priebehu lekcií alebo boli výstupom tvorivej práce detí.

Na základe práce, som mohla priblížiť slovenskú ľudovú slovesnosť deťom v skupine a rovnako pracovať aj s tou českou. Využila som pritom rozmanitosť našej skupiny (české deti, ktoré vyučujem s slovenskom jazyku) a presvedčila som sa o tom, že v tvorivej práci sa dá nájsť jednotná komunikácia aj napriek menším rozdielom.

Použitá literatúra

BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon. 1990, 368 s.

HRABÁK, Josef - ŠTĚPÁNEK, Vladimír. *Úvod do teorie literatury*. Praha: SPN, 1987, 269 s.

LANGMEIER, Josef – KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2007, 368 s.

LEŠČÁK, Milan – SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (O ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982, 263 s.

MICHÁLEK, Ján. *Dejiny etnografie a folkloristiky (Postavy, diela, inštitúcie)*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1988, 134 s.

MICHÁLEK, Ján. *O ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1996, 143 s.

MICHÁLEK, Ján. *Tradícia a inovácia: štúdie o ľudovej kultúre*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2001, 124 s.

MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Fortuna Libri, 2010, 336 s.

NÁDASKÁ, Katarína. *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obrazoch a sviatkoch*. Bratislava: Fortuna Libri, 2012, 328 s.

ONG, J. Walter. *Technologizace slova*. Praha: Karolinum, 2006, 238 s.

PÁCALOVÁ, Jana. *Ján Kollár a rozprávky v Národných spievankách*. Slovenská literatúra, 55, 2008, č. 6, s. 432 – 442.

PROVAZNÍK, Jaroslav. *Stručný přehled české literatury pro děti a mládež*. Nepublikované skriptum, Praha, 2019, 121 s.

ŘÍČAN, *Cesta životem*. Praha: Portál, 390 s.

SCHNEIDEROVÁ, Ema – HANZOVÁ, Marie. *Hry s příslovými, hádankami a pranostikami*. Praha: Portál, 2013, 144 s.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy*. Praha: Academia, 1967, 70 s.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998, 183 s.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982, 263 s.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Současná česká literatura a folklór*. Praha: Academia, 1985, 96 s.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. S. 407, (kolektív autorov: V. Albrechtová, V. Budovičová, M. Hayeková, L. Jakubičková, R. Schnek, E. Smiešková, M. Šalingová, M. Urbančok)

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2012, 536 s.

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008, 352 s.

Použité internetové zdroje:

HLEBOVÁ, Bibiána. *Žánre detskej literatúry v čítaní s porozumením*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006, s. 14, [cit. 2019-11-06]
Dostupný z WWW <
<https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Hlebova1/subor/2.pdf> >

VEREŠOVÁ - Jana, JURÁKOVÁ, Beata. *Ľudové zvyky, tradície a remeslá vo výchove mimo vyučovania*. Metodicko - pedagogické centrum, Bratislava, 2014, s. 5, [cit. 2019-11-06] Dostupný z WWW <
https://mpcedu.sk/sites/default/files/publikacie/j_veresova_b_jurakova_ludove_zvyky_tradicie_a_remesla_vo_vych_mimo_vyuc.pdf>

FORDINÁLOVÁ, Eva. *Staršia slovenská literatúra*. [cit. 2020-06-07] Dostupný z WWW <
https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1953/Fordinalova_Starsia-slovenska-literatura/3>

Kollár, Ján. *Národné spievanky – Index piesní*. [cit. 2020-06-07] Dostupný z WWW <
https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1098/Kollar_Narodnie-spievanky-Index-piesni/bibliografia>

8. Prílohy

8.1. Príslovia z lekcie I.

Príslovia, doplnené symbolmi detí.

 Co môžeš urobiť dnes

Bez práce

   neodkladaj na zítрек.

nie sú koláče.

Čo sa v mladosti naučíš

Čert

nikdy nespí.

v starobe akoby si našiel.

   Ráno je múdrejšie večera

8.2. Príslovia z lekcie II.

Príslovia, ktoré priniesli deti na hodinu buď zapísané na papieri alebo ako koláž.

VABLKO NEPADA' DALEKO
OD STROMU =
RODICE A DĚTI JSOU SI
V MNOHÉM PODOBNÍ

MRÁZ
KOPŘIVU
NES PÁLÍ.

DRÁM
KDO LŽE V PEKLA JE HRABE
JAKO KDYŽ HRÁCH NA ZEŇ HÁZÍŠ
TAK DLOUHO JE CHODÍ JE DĚBÁNEM PRO VODU AŽ SE UCHO
UTRHNĚ
TEN KDO JINĚMU JÁMU KOPÁ, SÁM DO NI PADÁ

8.3. Vymyslené přísloví z lekce II.

HLOUPÍ DÁ CHYTRÉMU 3 A CHYTRÍ DÁ HLOUPÉ-
MU 1,

Hloupí dá chytrému 3 a chytrí dá hloupému 1

Když něco chceš až kvůli tomu uděláš cokoli stejně to nemáš

~~Co v new Yorku~~
Co v new Yorku

odložíš uš nikdy
nepotkáš

~~Co v new Yorku~~

jednou omylem
šlápneš ty uš
víckrát nemusíš
radči slovy.

KDYŽ SI NĚČEHO NEVÁŽÍŠ
TAK TO NEMÁŠ

Co v new Yorku odložíš uš nikdy nepotkáš
Jednou omylem šlápne ty uš víckrát nemusíš, radči slovy

KDYŽ SI NĚČEHO NEVÁŽÍŠ
TAK TO NEMÁŠ

jednou omylem
šlápneš ty uš
víckrát nemusíš
radči slovy.

~~Co v new Yorku~~

Co v new Yorku
~~odložíš uš nikdy~~
nepotkáš

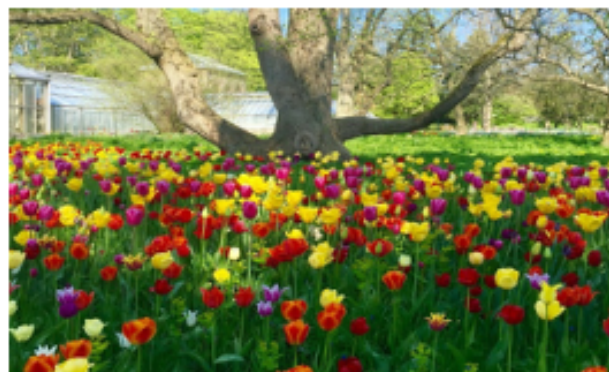
Když si něčeho nevážíš tak to nemáš

Láska vede ke štěstí

8.4. Obrázky z lekcie IV.

Obrázky použité k cvičeniu "asociácie".

8.5. Vymyslené hádanky z lekcie VII.

Hádanky, ktoré deti vymysleli na základe predmetu, ktorý si vybrali zo škatuľky.

*Nemá oči ani uši ani pusu přestak velmi geniální
Zvoní to a nic nesliši co to je?*

Gumička
a
napíječička
Co to je?

Gumička a na ní očička. Co to je?